

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Analüüs tööstusomandi esemete pantimise regulatsiooni kohta Eestis

Aleksei Kelli
Professor
TÜ õigusteaduskond

Age Värv
Kaasprofessor
TÜ õigusteaduskond

Mai 2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Tööstusomandi esemete pantimise õiguslik raamistik	5
1.1 Tööstusomandi esemete pantimise rahvusvaheline ja EL-i regulatsioon	5
1.2 Tööstusomandi esemete pantimise asjaõiguslik regulatsioon	7
1.3 Tööstusomandi eseme pantimise sätted tööstusomandi seadustes	8
1.4 Tööstusomandi seadustiku eelnõu	10
2 Võrdlevõiguslik perspektiiv	12
2.1 Austria	12
2.2 Saksamaa	13
2.2.1 Kehtiv õigus	13
2.1.2. Intellektuaalse omandi mudelseadus	17
2.3 Leedu	17
2.4 Läti	19
2.5 Prantsusmaa	21
2.6 Soome	23
2.7 Tšehhi	24
2.8 Kokkuvõte	25
3 Võimalik mudel tööstusomandi eseme pantimise reguleerimisel	26
3.1 Tööstusomandi pandi olemus	26
3.1.1 Tööstusomandi eseme pandi tekkimine ja lõppemine	26
3.1.2 Mitme tööstusomandi eseme pant ja omanikupant	30
3.2 Pandi registrikande õiguslik tähendus ja registreeritud kantavad andmed	32
3.3 Panditud tööstusomandi eseme omaniku piirangud	34
3.3.1 Üldine teemakäsitus	34
3.3.2 Tööstusomandi kehtivuse pikendamine	35
3.3.3 Tööstusomandi kasutamise ja kasutamise vabadus	36
3.3.4 Tööstusomandist loobumise piiramine	38
3.3.5 Pandipidaja õigus alustada tööstusomandi rikkumisel kohtumenetlust	39
3.4 Panditud tööstusomandi eseme realiseerimine	41
3.5 Tööstusomandi eseme pantimise ühtne regulatiivne raamistik	42

Sissejuhatus

Tööstusomandi pantimise küsimus on aktuaalne nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt. AIPPI¹ on oma 2016 aasta resolutsioonis seoses registreeritava intellektuaalse omandi pantimisega² (AIPPI resolutsioon) selgitanud, et riikide tööstusomandi pantimise režiimid erinevad olulisel määral. Tööstusomandi pantimine rahvusvahelistes suhetes sõltub vastava regulatsiooni olemasolust, ennustatavusest ning mõjust. Seetõttu oleks antud valdkonna harmoneerimine soovitatav.³ AIPPI resolutsiooni aluseks on muuhulgas ka Eestit puudutav küsimustik.⁴

Intellektuaalse omandi pantimise teemal on avaldatud 2020 järgmine monograafia: „*Security Rights in Intellectual Property*. Eva-Maria Kieninger (Ed.). Springer International Publishing“, mis sisaldab infot mitmete riikide intellektuaalse omandi pantimise regulatsiooni kohta.

Analüüsis tuginetakse muuhulgas järgmistele siseriiklikele õigusaktidele: asjaõiguseadus⁵ (AÕS), kasuliku mudeli seadus⁶ (KasMS), kaubamärgiseadus⁷ (KaMS), mikrolülituse topoloogia kaitse seadus⁸ (MTKS), patendiseadus⁹ (PatS), tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus¹⁰ (TÕAS), tööstusdisaini kaitse seadus¹¹ (TDKS). Lisaks analüüsitakse tööstusomandi seadustiku (ToS) eelnõud¹² ja tööstusomandi seadustiku eelnõu seletuskirja¹³ (ToS seletuskiri).

Optimaalsem meetod tööstusomandi pandi regulatsiooni uuendamiseks oleks tööstusomandi seadustiku eelnõuga edasiliikumine. Samas on tehniliselt võimalik jätkata ka tööstusomandi eriseadustega. Kui ToS võimaldaks pantimise regulatsiooni näha ette üldosas, siis tööstusomandi eriseadustega on rohkem tehnilist tööd ning jälgimist, et kõigis eriseadustes oleks sama regulatsioon.

Alates intellektuaalse omandi kodifitseerimise projektist kuni praeguseni on üheks eesmärgiks tööstusomandi regulatsiooni kooskõlla viimine Eesti eraõiguse üldiste aluspõhimõtetega. Iseenesest on see vajalik. Samas iseloomustab intellektuaalset omandit rahvusvaheline

¹ AIPPI (*Association Internationale pour la Protection de la Propriété Intellectuelle*) on rahvusvaheline mittetulundusühing, mis on pühendatud intellektuaalse omandi seadandluse täiustamisele. Täiendav info arvutivõrgus: <https://aippi.org/> (11.5.2022).

² AIPPI. Security interests over registered intellectual property rights. Adopted Resolution. September 20, 2016. Arvutivõrgus: <http://www.aippi.org/il/wp-content/uploads/2014/11/Resolution-on-Security-interests-over-registered-intellectual-property-rights.pdf> (11.5.2022).

³ AIPPI resolutsioon, lk. 1.

⁴ AIPPI Study Report 2016 – Study Question (General) - Security interests over intellectual property. Estonia. Arvutivõrgus: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?fieldValueId=3900> (15.5.2022).

⁵ Asjaõiguseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.12.2021, 2.

⁶ Kasuliku mudeli seadus. - RT I 1994, 25, 407 ... RT I, 19.03.2019, 5.

⁷ Kaubamärgiseadus. - RT I 2002, 49, 308 ... RT I, 19.03.2019, 5.

⁸ Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus. - RT I 1998, 108, 1783 ... RT I, 19.03.2019, 5.

⁹ Patendiseadus. - RT I 1994, 25, 406 ... RT I, 19.03.2019, 5.

¹⁰ Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus. - RT I 2003, 18, 98 ... RT I, 04.01.2021, 3.

¹¹ Tööstusdisaini kaitse seadus. - RT I 1997, 87, 1466 ... RT I, 19.03.2019, 5.

¹² Tööstusomandi seadustiku eelnõu. Versioon: 22.7.2014. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tos_en_22-7-2014.pdf (24.4.2022).

¹³ Tööstusomandi seadustiku eelnõu seletuskiri. Versioon: 22.7.2014. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/toostusomandioiguse_seletuskiri_22-7-2014.pdf (24.4.2022).

dimensioon. Tööstusomandi puhul on tihti hõlmatud mitmed jurisdiktsioonid (patent või kaubamärk antakse üle või koormatakse korraga mitmes riigis). Sellele on juhitud tähelepanu ka AIPPI resolutsiooni aluseks olevates riiklikes küsimustikes. Näiteks AIPPI küsimustikus, mis puudutab Prantsusmaad, tehakse ettepanek isegi rahvusvahelise [informatiivse?] registri loomiseks, mis kajastab pandiinfot.¹⁴

¹⁴ Prantsuse küsimustik, lk 25.

1 Tööstusomandi esemete pantimise õiguslik raamistik

1.1 Tööstusomandi esemete pantimise rahvusvaheline ja EL-i regulatsioon

Rahvusvahelisel tasemel tööstusomandi pantimist otseselt ei reguleerita. Õiguskirjanduses on põhjusena tood välja rahvusvahelisel tasemel harmoniseerimise puudumise.¹⁵

Euroopa Liidu (EL) õiguses on mõned sätted, mis puudutavad pantimist nii EL kaubamärgi määruses¹⁶ (EL KM määrus), kui EL disainilahenduse määruses.¹⁷

EL kaubamärgi määrus (art. 22, 26, 27):

Asjaõigus (*ius in rem*) (artikkel 22)

- 1) ELi kaubamärgi võib ettevõttest lahus anda tagatiseks ning see võib olla asjaõiguse esemeks;
- 2) Ühe poole taotluse alusel kantakse lõikes 1 osutatud õigused või kõnealuste õiguste üleminek registrisse ja avaldatakse;
- 3) Lõike 2 kohaselt registrisse tehtud kanne kustutatakse või seda muudetakse ühe poole taotluse alusel;

Õiguste registrisse kandmise menetlus (artikkel 26)

- 1) Artikli 20 lõikeid 5¹⁸ ja 6¹⁹ ning nende kohaselt vastu võetud norme ning artikli 20 lõiget 8 kohaldatakse *mutatis mutandis* artikli 22 lõikes 2 osutatud asjaõiguse seadmise või ülemineku registreerimise, järgmistel tingimustel:
 - a) üleminekuga seotud kaupade ja teenuste identifitseerimise nõudeid ei kohaldata asjaõiguse, sundtäitmise ega maksejõuetusmenetluse registreerimise taotluste suhtes;
 - b) üleminekut tõendavatele dokumentidele esitatavaid nõudeid ei kohaldata, kui taotluse on teinud ELi kaubamärgi omanik.

¹⁵ E.-M. Kieninger (2020). Security Rights in Intellectual Property: General Report. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 8.

¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/1001, 14. juuni 2017, Euroopa Liidu kaubamärgi kohta (EMPs kohaldatav tekst). ELT L 154, 16.6.2017, lk 1-99. Arvutivõrgus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1001&qid=1605856213375> (24.4.2022).

¹⁷ Nõukogu määrus (EÜ) nr 6/2002, 12. detsember 2001, ühenduse disainilahenduse kohta. EÜT L 3, 5.1.2002, lk 1-24. Konsolideeritud versioon: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A02002R0006-20130701&qid=1606721130390> (24.4.2022).

¹⁸ EL KM määrus artikkel 20 (5): “Ülemineku registreerimise taotlus sisaldab teavet, mis võimaldab teha kindlaks ELi kaubamärgi, uue omaniku ning üleminekuga seotud kaubad ja teenused, samuti üleminekut nõuetekohaselt tõendavad dokumendid kooskõlas lõigetega 2 ja 3. Taotlus võib vajaduse korral täiendavalt sisaldada teavet, mis võimaldab teha kindlaks kaubamärgi uue omaniku esindaja”.

¹⁹ EL KM määrus artikkel 20 (6): “Komisjon võtab vastu rakendusakti, milles täpsustatakse:

- a) ülemineku registreerimise taotluse üksikasjad;
 - b) ülemineku tõendamiseks nõutavad dokumendid, võttes arvesse registreeritud omaniku ja õigusjärglase antud nõusolekut;
 - c) üksikasjad osalise ülemineku taotluste menetlemiseks, tagades et järelejäänud registreeringu moodustavad kaubad ja teenused ning uus registreering ei kattu ning et uue registreeringu puhul luuakse eraldi toimik, sealhulgas uus registreerimisnumber.
- Nimetatud rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas artikli 207 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega.”

- 2) Lõikes 1 osutatud õiguste registreerimise taotlus loetakse esitatuks alles siis, kui nõutud lõiv on tasutud;
- 3) . Kui artiklites 22–25, käesoleva artikli lõigetes 1 ja 3 ning muudes käesoleva määruse kohaselt vastu võetud kohaldatavates normides sätestatud registreerimise tingimused ei ole täidetud, teavitab amet taotlejat puudustest. Kui puudusi ei ole ameti määratud tähtaja jooksul kõrvaldatud, lükkab amet registreerimistaotluse tagasi;
- 4) Lõiget 1 kohaldatakse *mutatis mutandis* ELi kaubamärgi taotluste suhtes.

Mõju kolmandatele isikutele (artikkel 27)

- 1) ELi kaubamärgi puhul kehtivad artiklites 20, 22 ja 25 osutatud õigustoimingute [s.h **tagatiseks andmise**] õiguslikud tagajärjed kolmandatele isikutele kõigis liikmesriikides üksnes osutatud õigustoimingute registrisse kandmisest;
- 2) Osutatud õigustoimingu õiguslikud tagajärjed kehtivad enne nende registrisse kandmist sellistele kolmandatele isikutele, kes on omandanud ELi kaubamärgiga seotud õigused pärast kõnealuse õigustoimingu kuupäeva, kuid nad olid õiguste omandamise kuupäeval õigustoimingust teadlikud;
- 3) Eelnevat ei kohaldata isiku suhtes, kes omandab ELi kaubamärgi või sellega seotud õiguse ettevõtte või selle osa üleandmisega või muu üldõigusjärgluse alusel;
- 4) Seni kuni liikmesriikide jaoks ei ole jõustunud pankrotiõiguse ühised normid, reguleerib pankrotimenetluste ja sarnaste menetluste õiguslikke tagajärgi kolmandatele isikutele selle liikmesriigi õigus, kus selline menetlus esimesena algatatakse kõnealuse valdkonna siseriiklikes õigusaktides või kohaldatavates konventsioonides määratletud tähenduses.

EL disainilahenduse määrus (art. 29, 33):

Ühenduse registreeritud disainilahenduse asjaõigused (art. 29)

- 1) Ühenduse registreeritud disainilahendust võib pantida ning see võib olla asjaõiguse esemeks;
- 2) Poole taotluse korral kantakse lõikes 1 nimetatud õigused registrisse ja avaldatakse;

Mõju kolmandatele isikutele (art. 33)

- 1) Artiklites 28, 29, 30 ja 32 nimetatud õigustoimingute [s.h **pantimise**] mõju kolmandatele isikutele reguleerivad kooskõlas artikliga 27 liikmesriikide õigusaktid;
- 2) Seevastu ühenduse registreeritud disainilahenduste puhul toovad artiklites 28, 29 ja 32 nimetatud õigustoimingud [s.h. **pantimise**] kõikide liikmesriikide kolmandatele isikutele tagajärgi alates registrisse kandmisest. Nimetatud õigustoimingul on enne registrisse kandmist siiski toime nende kolmandate isikute suhtes, kes on omandanud ühenduse registreeritud disainilahendusega seotud õigused pärast toimingu kuupäeva, kuid olid õiguste omandamise kuupäeval toimingust teadlikud;
- 3) Lõiget 2 ei kohaldata isiku suhtes, kes omandab ühenduse registreeritud disainilahenduse või sellest tuleneva õiguse ettevõtja või selle osa üleminekuga või muu üldõigusjärgluse alusel;
- 4) Kuni maksejõuetuse valdkonnas jõustuvad liikmesriikide ühiseeskirjad, reguleerib maksejõuetusmenetluste mõju kolmandatele isikutele selle liikmesriigi õigus, kus selles valdkonnas kehtivate siseriiklike õigusaktide või eeskirjade alusel esmalt menetlus algatati.

1.2 Tööstusomandi esemete pantimise asjaõiguslik regulatsioon

Asjaõiguseaduse²⁰ (AÕS) 8. osa 1. peatükk sisaldab üldsätteid pandi kohta (§§ 276-280). AÕS § 277 lg 1 kohaselt võib pantida „... asju ja varalisi õigusi, mille pantimine ei ole seadusega keelatud (pandi ese)“. AÕS § 277 lg 2 näeb ette, et „pantida ei saa vara, millele seadusega ei ole lubatud sissenõuet pöörata“.

AÕS 8. osa 2. peatükk reguleerib vallaspandi alaliikidena käsipanti, registerpanti ning õiguste seavat panti; 3. peatükk aga sisaldab kinnispandi kohta käivaid sätteid ning reguleerib kinnispandi alaliikidena hüpoteeki ja kohtuliku hüpoteeki. Lisaks kehtib alates 1998. aastast ka laeva asjaõiguseadus²¹ (LAÕS), mis reguleerib laevahüpoteegiga seotud aspekte.

Tööstusomandi esemete pantimisele kohaldub registerpandi üldregulatsioon (AÕS §§ 297-303). Asjaõiguseadus avab registerpanti mõiste järgmiselt: „*Patenti, kaubamärki, tööstusdisainilahendust, kasulikku mudelit, sorti, mikrolülituse topoloogiat, mootorsõidukit ja õhusõidukit, mis on kantud registrisse, mille andmed on avalikud ja mille pidamine on reguleeritud seadusega sätestatud korras, võib koormata registerpandiga selliselt, et isikul, kelle kasuks registerpant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud eseme arvel [...] Registerpant ei eelda tagatava nõude olemasolu*“.²²

Lisaks registerpandi regulatsioonile eksisteerib ka õiguste pantimise (AÕS §§ 314-319⁶) ja kommertsipandi regulatsioon, mistõttu on oluline hinnata nimetatud pandiõiguste omavahelist suhet.

Asjaõiguseaduse õiguste pantimise regulatsiooni kohaselt võib pandi esemeks olla üleantav varaline õigus (AÕS § 314 lg 1). Intellektuaalse omandi varalised õigused (s.h. tööstusomandi õigused) on seda kahtlemata. Asjaõiguseaduse kommentaaride kohaselt puuduvad sätted, mis välistavad registreeritava tööstusomandi pantimise õiguse pantimise sätete (§ 314 jj) alusel (s.h. samaaegselt registerpandiga). Samas jõutakse järeldusele, et tulenevalt tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse § 31 lg-st 1 eeldab tööstusomandi pantimine registrikannet²³, ning seetõttu õiguste pantimise sätted tööstusomandi pantimise korral ei kohaldu.²⁴ Järeldusele, et registreeritava tööstusomandi pantimisele rakenduvad registerpandi sätted, on jõudnud ka teised autorid.²⁵

Sarnaselt tõusetub küsimus, kuid võrd eksisteerib kattuvus registerpandi ja kommertsipandi vahel. Kommertsipandiseadus²⁶ (KomPS) määratleb kommertsipanti järgmiselt: „*Äriregistrisse kantud ettevõtja võib nõude tagatisena seada oma vallasvarale kommertsipandiregistrisse kantud käesolevas seaduses sätestatud ulatusega pandi (kommertsipant), ilma et ta annaks üle panditava vara valdust [...] Kommertsipant ei eelda tagatava nõude olemasolu ega lõpe nõude*

²⁰ Asjaõiguseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.12.2021, 2.

²¹ Laeva asjaõiguseadus. - RT I 1998, 30, 409 ... RT I, 29.06.2014, 109.

²² AÕS § 297 (1), (3).

²³ Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse § 31 (1) kohaselt “Tööstusomandi eseme pandiga koormamise korral kantakse registrisse pandipidaja andmed, pandi rahalise väärtuse suurus, nõude suurus ja täitmise tähtaeg”.

²⁴ U. Volens. Asjaõiguseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Köve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõiguseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertsipandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 296.

²⁵ G. Lepik (2020). Security Rights in Intellectual Property in Estonia. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 325-326.

²⁶ Kommertsipandiseadus. - RT I 1996, 45, 848 ... RT I, 09.05.2017, 1.

lõppemisega“.²⁷ Kommertspandiseadus reguleerib ka kommertspandi ulatust. Selle kohaselt kommertspant ei ulatu varale, millele saab seada teist liiki registerpandi.²⁸ Seetõttu jäävad panditud registreeritud tööstusomandi esemed kommertspandi alt välja. Asjaõiguseaduse kommentaarides on samuti rõhutatud, et „*kommertspandiga ei ole hõlmatud kõik need esemed, millele põhimõtteliselt saab seada registerpandi, sõltumata sellest, kas registerpant tegelikult seatud on või mitte [...] registerpandi seadmine välistab põhimõtteliselt registerpandiga koormatud vara kommertspandi alt sõltumata sellest, kumb pant on varem seatud*“.²⁹

AÕS § 298 järgi kohaldatakse registerpandile laevahüpooteegi sätteid, seega on tööstusomandi pantimisel tarvis arvestada ka LAÕS sätetega. Sealjuures loetleb AÕS § 298 lg 2 terve rea LAÕS sätteid, mida registerpandi puhul ei kohaldata.

AÕS registerpandi sätetest tulenevalt on registerpant mitteaktsessoorne³⁰ ning registerpandi tekkimise eelduseks on registrikande tegemine.³¹ Võimalik on omanikupandi seadmine (AÕS § 298 lg 1; LAÕS § 18), kuid välistatud on ühishüpooteek (AÕS § 298 lg 1; LAÕS § 16).

1.3 Tööstusomandi eseme pantimise sätted tööstusomandi seadustes

Tööstusomandi eseme pantimise üldine regulatsioon sisaldub tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse (TÕAS) §-s 31, mille kohaselt:

„(1) Tööstusomandi eseme pandiga koormamise korral kantakse registrisse pandipidaja andmed, pandi rahalise väärtuse suurus, nõude suurus ja täitmise tähtaeg.

(2) Pant kustutatakse registrist pandiga tagatud nõude lõppemisel või pandist loobumisel. Pandist loobumisel kohaldatakse tööstusomandi pantimise kohta sätestatud, arvestades kande olemusest tulenevaid erisusi“.

Tööstusomandi eriseadustes on pant reguleeritud järgmiselt:

Patendiseadus § 14 (2 ¹)	Patendiomanik võib oma õigused käesolevas seaduses sätestatud korras täielikult või osaliselt teisele isikule üle anda, nendest loobuda või patendi pantida. Patendiõigused võivad üle minna patendiomaniku õigusjärglasele tingimusel, et registreering patendiregistris on kehtiv.
Kasuliku mudeli seadus § 13 (4)	Kasuliku mudeli omanik võib oma õigused käesolevas seaduses sätestatud korras täielikult või osaliselt teisele isikule üle anda, oma õigustest loobuda või kasuliku mudeli pantida. Kasulik mudel võib üle minna kasuliku mudeli omaniku õigusjärglasele

²⁷ KomPS § 1 (1) ja (2).

²⁸ KomPS § 2 (3) punkt 2.

²⁹ U. Volens. Asjaõiguseaduse § 297 kommnetaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõiguseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 296-297.

³⁰ AÕS § 297 lg 3: registerpant ei eelda tagatava nõude olemasolu.

³¹ AÕS § 297 lg 1; AÕS § 299 lg 1.

	tingimusel, et registreering registris on kehtiv.
Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus	<i>Regulatsioon puudub.</i>
Tööstusdisaini kaitse seadus § 73 ¹ (5)	Registerpandiga koormatud tööstusdisainilahenduse üleandmisel lisatakse avaldusele pandipidaja kirjalik nõusolek.
Kaubamärgiseadus	<p>§ 24. Kaubamärgi pantimine</p> <p>(1) Registreeritud kaubamärki võib pandiga koormata selliselt, et isikul, kelle kasuks pant on seatud (edaspidi pandipidaja), on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud kaubamärgi arvel.</p> <p>(2) Pant tekib selle kohta registrisse kande tegemisega kaubamärgiomaniku ja pandipidaja notariaalselt tõestatud pandi seadmise kokkuleppe alusel.</p> <p>(3) Pant läheb üle pandipidaja õigusjärglasele. Pandi üleandmise ja selle ülemineku kohta tehakse registrisse kanne.</p> <p>§ 25. Pandiga tagatud nõude rahuldamine</p> <p>(1) Pandipidaja võib nõuda pandiga tagatud nõude rahuldamist pärast nõude sissenõutavaks muutumist.</p> <p>(2) Kui pandiga tagatud nõuet ei täideta, on pandipidajal õigus rahuldada nõue koormatud kaubamärgi sundenampakkumise teel.</p> <p>(3) Kokkulepe, mille kohaselt pandipidaja omandab koormatud kaubamärgi pandiga tagatud nõude rahuldamiseks, on kehtetu.</p> <p>§ 26. Pandi lõppemine</p> <p>Pant lõpeb pandiga tagatud nõude lõppemisel või kui pandipidaja pandist loobub.</p>

Tööstusomandi eseme pantimisega seonduvat täpsustatakse tööstusomandi eriseaduste rakendusaktides. Näiteks sisaldab **kaubamärgimäärus**³² järgmisi tehnilise norme seoses kaubamärgi pantimisega:

- 1) § 30. Kaubamärgi pantimise registrisse kandmise taotlemine.
- 2) § 31. Pandilepingu tingimuste muutmise avaldus.
- 3) § 32. Pandipidaja isiku muutmise avaldus.
- 4) § 33. Registerpandi järjekoha muutmise avaldus.
- 5) § 34. Registerpandi kohta tehtud kande kustutamise avaldus

³² Kaubamärgimäärus. - RT I, 10.01.2012, 12 ... RT I, 28.06.2019, 2.

Tööstusdisainilahenduse määrus³³ reguleerib samuti pantimist:

- 1) § 31 (3): Registerpandiga koormatud tööstusdisainilahenduse üleandmisel lisatakse avaldusele pandipidaja kirjalik nõusolek.
- 2) § 64. Alajaotis „Tööstusdisainilahenduse pantimine”.

Pantimisega seonduvat tehnilist infot sisaldavad ka teised tööstusomandi seaduste rakendusaktid³⁴, mille eraldi käsitlemine siinkohal ei anna käesolevale analüüsile lisandväärtust.

Kehtiva õiguse esmane analüüs näitab, et tööstusomandi eriseadustes sisalduval regulatsioonil puudub ühtne kontseptsioon. See avaldub kõrvalekalletes asjaõigusseaduse registerpandi regulatsioonist, kusjuures sageli võivad need kõrvalekalded erineda veel ka tööstusomandi liikide lõikes. Näiteks on ebaselge, miks on tööstusomandi eriseadustes valitud lahendus, et pant on aktsessoorne (vt TÕAS § 31 lg 2; KaMS § 26), miks ei ole tööstusomandi pandi seadmise kokkulepete vormi puhul lähtutud ühtsest lähenemisest, samuti on erinevate tööstusomandi esemete pantimine reguleeritud erineva detailsusega.

Tööstusomandi eseme pantimine registerpandiga ei ole tänases praktikas kuigi levinud. Järgnevas tabelis võetakse kokku registerpandi üldine statistika perioodil 2011 kuni 2022 (aprill)³⁵:

Periood: 2011-2022 (aprill)	
Tööstusomandi liik	Registerpantide üldarv
Kaubamärk	160
Leiutis (patent, Euroopa patent, kasulik mudel)	16
Tööstusdisaini lahendus	0
Mikrolülitus	0
Allikas: Patendiamet	

Tabel 1. Registerpantide statistika

1.4 Tööstusomandi seadustiku eelnõu

Tööstusomandi eseme pandi regulatsiooni ühtse kontseptsiooni puudumine erinevate tööstusomandi liikide lõikes tuleneb tööstusomandi eriseaduste paljususest ning asjaolu, et kogu tööstusomandit reguleerivad normid ei ole tõstetud n.ö sulgude ette. Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse vastuvõtmine signaleerib probleemi mõistmist, kuid lahendus jääb siiski poolele teele. Probleemi lõplik lahendus peaks saabuma tööstusomandi seadustiku

³³ Tööstusdisainilahenduse määrus. - RT I, 10.01.2012, 27 ... RT I, 28.06.2019, 2.

³⁴ Vt nt Eesti Patendilehe põhimäärus (RT I, 10.01.2012, 4 ... RT I, 19.08.2014, 2) 6. peatükk. Litsentsid ja pandid.

³⁵ Tabelis olev statistika põhineb Patendiametilt saadud empiirilisel materjalil, mis on lisatud käesolevale aruandele.

(ToS) eelnõu³⁶ vastuvõtmisega. Alternatiivselt saaks regulatsioonid ühtlustada ka erinevate tööstusomandi eriseaduste lõikes (samas nõuab selline lahendus mõistagi väga tähelepanelikku ja igakordset detailset lähenemist).

Tööstusomandi seadustiku eelnõu 2. peatüki (tööstusomandi õigused) 3 jagu reguleerib tööstusomandi pantimist.

ToS § 16 (1) sätestab informatiivselt, et registreeritud tööstusomandi eset panditakse asjaõigusseaduse registerpandi sätete kohaselt. Seejuures välistatakse laevahüpooteegi sätete kohaldamine.³⁷ ToS § 16 (3) näeb pandi tekkimise eeldusena ette tööstusomandi eseme omaniku ja pandipidaja kirjaliku kokkuleppe ja registrikande tegemise.

Järgides asjaõigusseaduse § 297 (3) tulenevat registerpandi mitteaktsessorsuse põhimõtet, võimaldab ToS § 17 omanikupanti ning seob pandi lõppemise³⁸ registerpandi kohta tehtud kande kustutamisega. Pandiga tagatud nõude rahuldamisel (või kui seda ei tekkinud), võib panditud tööstusomandi eseme omanik nõuda pandi kandmist oma nimele või selle kustutamist.³⁹ Sama kehtib ka nõude osalisel rahuldamisel.⁴⁰

Tööstusomandi seadustiku eelnõu lubab ühispani seadmist, nõudes seejuures, et ühispani seadmisel tuleb iga koormatava tööstusomandi eseme osas ära märkida teised ühispaniga koormatud esemed.⁴¹

Koormatud tööstusomandi eseme omanik võib seda kasutada ja käsutada, kui sellega ei kahjustata pandipidajat.⁴² Tööstusomandi eseme omaniku loobumine õigusest eset võõrandada või täiendavalt koormata on tühine.⁴³

ToS § 20 sätestab pandipidaja õigused. Selle kohaselt võib pandipidaja:

- 1) nõuda tööstusomandi eseme omaniku kahjuliku tegevuse lõpetamist, endise olukorra taastamist või täiendavat tagatist, kui omaniku tegevus vähendab panditud eseme väärtust.
- 2) Kui omanik endist olukorda ei taasta ega anna täiendavat tagatist, võib pandipidaja nõuda pandiga tagatud nõude rahuldamist ulatuses, mille võrra koormatud eseme väärtus on vähenenud. Pandipidaja peab nõude täitmiseks andma vähemalt ühekuulise tähtaja.
- 3) Pandipidaja võib koormatud tööstusomandi eseme väärtuse vähenemise ärahoidmiseks võtta kohtuotsuse alusel vajalikke meetmeid. Pandipidaja võib meetmeid võtta ka kohtuotsuseta, kui viivitamisega oluliselt väheneks koormatud eseme väärtus.
- 4) Pandipidaja võib koormatud tööstusomandi eseme kaitse pikendamiseks võtta vajalikke meetmeid.
- 5) Pandipidajal on õigus nõuda omanikult tööstusomandi eseme väärtuse vähenemise ärahoidmiseks ja kaitse pikendamiseks võetud meetmetega seotud kulutuste hüvitamist.

ToS § 21 reguleerib pandiga tagatud nõuete rahuldamist.

³⁶ Tööstusomandi seadustiku eelnõu. Versioon: 22.7.2014. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/tos_en_22-7-2014.pdf (24.4.2022).

³⁷ ToS § 16 (2).

³⁸ ToS § 22.

³⁹ ToS § 21 (2).

⁴⁰ ToS § 21 (3).

⁴¹ ToS § 18 (3).

⁴² ToS § 19 (1).

⁴³ ToS § 19 (2).

2 Võrdlevõiguslik perspektiiv

2.1 Austria

Austria õigus võimaldab intellektuaalomandi õigustele seada panti (*Pfandrecht*), samuti on võimalik tagatisomandamine (*Sicherungsübereignung*). Õiguste pantimise võimalus tuleneb Austria tsiviilkoodeksi (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB))⁴⁴ §-st 448.

Tööstusomandist tulenevate õiguste pantimise võimalus on otsesõnu nimetatud tööstusomandi valdkonna seadustes: kaubamärgiseaduse (*Markenschutzgesetz* (MarkenSchG))⁴⁵ § 28 lg 1, patendiseaduse (*Patentgesetz* (PatG))⁴⁶ § 34, kasuliku mudeli seaduse (*Gebrauchsmustergesetz* (GMG))⁴⁷ § 11 ja disainiseaduse (*Musterschutzgesetz* (MuSchG))⁴⁸ § 21.

Tööstusomandi õigusi on võimalik pantida juba enne nende õiguste tekkimist, st taotluse esitamise faasis – patendi ja kaubamärgi puhul on see otseselt nähtav õigusnormidest (PatG § 33 lg 2; MarkenSchG § 28a), sama võimalust jaatatakse õiguskirjanduses ka kasuliku mudeli ja disaini puhul.⁴⁹

Austria tsiviilõiguses ei eristata tagatisõiguse tekkimist ja selle kehtivust kolmandate isikute suhtes – seega omandab õigus kolmandate isikute suhtes kehtivuse samal hetkel kui see hakkab kehtima tagatise andja ja tagatise saaja vahel.⁵⁰

ABGB § 451 kohaselt on panti tekkimiseks vajalik kokkulepe pantija ja pandipidaja vahel. ABGB § 452 nõuab lisaks sellise toimingute tegemist, mis teeks panti hõlpsalt nähtavaks igähele („*woraus jedermann die Verpfändung leicht erfahren kann*“). Seega on panti tekkimiseks ja kolmandate isikute suhtes kehtivuse saavutamiseks vajalik nn publitsiteediakt (*Publizitätsakt*).⁵¹ Austria patendiseaduse § 43 lg 1 sätestab, et patent, pandiõigus ja muud asjaõigused tekivad ja muutuvad kolmandate isikute suhtes kehtivaks vastava kande tegemisega patendiregistris – seega on tegemist konstitutiivse kandega. Sarnane põhimõte – st et panti kande registris on konstitutiivne – kehtib ka kasuliku mudeli (GMG § 32 lg 1) ja disaini (MuSchG § 22 lg 1) puhul. Panti kohta kande tegemiseks on vajalik vähemalt ühe asjassepuutuva isiku sellekohane kirjalik avaldus (PatG § 43 lg 5; GMG § 32 lg 4; MuSchG §

⁴⁴ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie (ABGB); veebis: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622> (15.05.2022).

⁴⁵ Markenschutzgesetz 1970 StF: BGBl. Nr. 260/1970 (WV), veebis: <https://www.jusline.at/gesetz/markenschg/gesamt> (15.05.2022).

⁴⁶ Patentgesetz 1970 StF: BGBl. Nr. 259/1970 (WV) idF BGBl. Nr. 137/1971 (DFB), veebis: <https://www.jusline.at/gesetz/patg/gesamt> (15.05.2022).

⁴⁷ Bundesgesetz über den Schutz von Gebrauchsmustern, StF: BGBl. Nr. 211/1994 (NR: GP XVIII RV 1235 AB 1523 S. 156. BR: AB 4763 S. 581.), veebis: <https://www.jusline.at/gesetz/gmg/gesamt> (15.05.2022).

⁴⁸ Bundesgesetz vom 7. Juni 1990 über den Schutz von Mustern, StF: BGBl. Nr. 497/1990 (NR: GP XVII RV 1141 AB 1342 S. 146. BR: AB 3910 S. 531.), veebis: <https://www.jusline.at/gesetz/muschg/gesamt> (15.05.2022).

⁴⁹ Dorfmayr, C. Security Rights in Intellectual Property in Austria. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 95.

⁵⁰ Dorfmayr, C. Security Rights in Intellectual Property in Austria. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 97.

⁵¹ Dorfmayr, C. Security Rights in Intellectual Property in Austria. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 91.

22 lg 5). Avaldusele tuleb lisada koopia pandi seadmise aluseks olevast dokumendist (kokkuleppest) ((PatG § 43 lg 6; GMG § 32 lg 2; MuSchG § 22 lg 2).

Kaubamärgi pantimisel ei näe Austria õigus ette sarnaseid reegleid nagu teiste tööstusomandi liikide puhul, st et pandi tekkimine ei ole *expressis verbis* seotud registrikande tegemisega. MarkenSchG § 28 lg 1 näeb küll ette, et kaubamärgiregistris pandi kohta kande tegemise aluseks on asjassepuutuva isiku kirjalik avaldus, kuid kande konstitutiivset tähendust (selliselt, nagu näiteks PatG § 43 lg 1 sätestatu) nimetatud normist välja lugeda ei ole võimalik. Seetõttu on järeldatud, et kaubamärgi puhul on registrikandel üksnes deklaratiivne tähendus⁵², õiguskirjanduses ollakse aga arvamusel, et pandi tekkimiseks vajalik publitsiteet eeldab siiski, et kaubamärgi pant tekib registreerimise hetkest⁵³.

Kui panditavaks esemeks on tööstusomandi registreerimise taotlus, siis õiguskirjanduses peetakse patendiameti teavitamist piisavaks, et täita publitsiteedi nõuet.⁵⁴

2.2 Saksamaa

2.2.1 Kehtiv õigus

Intellektuaalomandi õiguste tagatisena kasutamiseks on Saksa õiguses kolm peamist võimalust: pantimine, kasutusvaldus või tagatisomandamine.

Saksa kehtivas õiguses tuleneb õiguste pantimise võimalus Saksa Tsiiviilseadustiku (BGB) 9. peatüki 2. jaost („Pandiõigus õigustele“) - BGB § 1273 lg 1 sätestab otsesõnu, et pandi esemeks võib olla ka õigus. Üldnormidena kohaldatakse õiguste pantimisele vallasasjade pandiõiguse sätteid (BGB § 1273 lg 2). Pantimise üheks eeltingimuseks on õiguse ülekantavus (*Übertragbarkeit*) – kui õigus ei ole ülekantav, siis ei saa sellele ka pandiõigust seada (BGB § 1274 lg 2).

Õigusele seatud pant on aktsessoorne, st et eeldab panditava eseme (õiguse) olemasolu. Panti on võimalik seada tulevase või tingimusliku nõude tagamiseks (BGB § 1204 lg 2) ning pant ulatub ka tagatava esemega seotud intressidele ja leppetrahvile (BGB § 1210 lg 1).

Õiguste hulka, millele on võimalik seada panti, kuuluvad muu hulgas erinevad tööstusomandiõigused: patent, kasulik mudel, kaubamärk ja disainilahendus.⁵⁵

Saksa patendiseadus (*Patentgesetz*, PatG) eristab õigust patendile (*Recht auf das Patent*, PatG § 6, 1. lause), patenditaotlusel põhinevat patendi seadmise nõuet (*Anspruch auf Erteilung des Patents*, PatG § 49 lg 1) ja registrisse kantud ning avaldatud patendist tulenevaid õigusi (*das*

⁵² Austrian Patent Office (Board of Appeal) 24.10.1991, Bm 9-12/89.

⁵³ Dorfmayr, C. Security Rights in Intellectual Property in Austria. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, *Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law* 45, p 97.

⁵⁴ Koch, B. Kreditsicherheiten an Gesellschaftsanteilen, Immaterialgütern, Internet-Domains. In: Apathy P, Iro G, Koziol H (eds) *Österreichisches Bankvertragsrecht*, vol 9. Springer, Vienna, pp 473.

⁵⁵ PatG § 9; GebrMG § 22; MarkenG § 29 lg 1; DesignG § 30 lg 1 p 1; Münchener Kommentar zum BGB, 8. Auflage 2020, BGB § 1273 Rn. 3 (Damrau); Ann, C., *Patentrecht. Lehrbuch zum deutschen und europäischen Patentrecht und Gebrauchsmusterrecht*. C. H. Beck, 8. Auflage, § 40 Rn 9; BeckOK MarkenR/Grüger, 29. Ed. 1.4.2022, MarkenG § 29 Rn. 7; Eichmann/Jestaedt/Fink/Meiser/Eichmann/Jestaedt, 6. Aufl. 2019, DesignG § 30 Rn. 2.

Recht aus dem Patent, PatG § 58 lg 1, 3.lause).⁵⁶ Kõik nimetatud õigused lähevad õigusjärglasele üle (PatG § 15 lg 1) ning seega on neile kõigile võimalik seada ka panti. Analoogne regulatsioon kehtib ka Saksa kasuliku mudeli seaduses (*Gebrauchsmustergesetz*, GebrMG), mille § 22 lg 1 on sõnastatud PatG § 15 lg 1 eeskujul.

Kui patendi ja kasuliku mudeli puhul ei ole pantimise võimalust ülal nimetatud sätetes *expressis verbis* nimetatud, siis teisiti on olukord kaubamärgi ja disaini puhul.

Saksa kaubamärgiseadus (*Markengesetz*, MarkenG) võimaldab panti seada nii kaubamärgile (MarkenG § 29 lg 1 p 1 näeb sellise võimaluse otsesõnu ette) kui kaubamärgitaotluse esitamisel tekkivale ooteõigusele (*Markenanwartschaftsrecht*, MarkenG § 31).

Ka tööstusdisainilahenduse puhul kehtib eelkirjeldatutega sarnane regulatsioon: Saksa disainiseaduse (*Designgesetz*, DesignG) § 30 lg 1 p 1 kohaselt saab registreeritud disainilahendusele seada panti ning DesignG § 32 laiendab seda võimalust ka disaini registreerimise taotluse esitamisest tulenevale ooteõigusele.

Kui pant on seatud tööstusomandi registreerimise taotlusest tulenevale nõudele (ooteõigusele), siis laieneb pant ka selle taotluse rahuldamise korral registrisse kantavale tööstusomandi esemele.⁵⁷

Tööstusomandi esemele panti seadmise kokkuleppele Saksa õiguses vorminõuet seatud ei ole. Kirjaliku vormi nõue kohaldub juhul, kui panti soovitakse seada Euroopa Liidu kaubamärgile⁵⁸, Euroopa patendi taotlusele⁵⁹ või ühenduse sordikaitsega kaitstud taimesordile⁶⁰. Praktikas sõlmitakse tööstusomandi panti seadmise kokkulepped siiski reeglina kirjalikus vormis.⁶¹

Tööstusomandi panti tekkimise eelduseks ei ole panti registreerimine Saksa Patendi- ja Kaubamärgiametis; registreerimine on võimalik sellekohase taotluse alusel.⁶² Tööstusomandi esemele seatud panti puudutavatel registrikannetel on Saksa õiguses niisiis üksnes informatiivne tähendus. Kuivõrd teavet panti kohta ei pea registris tingimata kajastama, ei ole võimalik selles osas tugineda registrist nähtuvale olukorrale ning pandiga koormatud eseme heauskne (st pandivaba) omandamine ei ole võimalik.⁶³

⁵⁶ Liebenau, D., Zech, H., Hofmann, F. Das Recht an der Erfindung und das Recht auf das Patent. Eine Analyse der Rechtsstellung des Erfinders in der jüngeren Rechtsprechung der BGH, - Zeitschrift für Geistiges Eigentum, Vol 4 (2012), No 2, S. 133. DOI: <http://dx.doi.org/10.1628/186723712801659310>.

⁵⁷ Nii näiteks patendi puhul Ann, C., Patentrecht. Lehrbuch zum deutschen und europäischen Patentrecht und Gebrauchsmusterrecht. C. H. Beck, 8. Auflage, § 40 Rn 13; BGH 24.3.1994, BGHZ 125, 334; sarnaselt ka kaubamärgi kohta vt BeckOK MarkenR/Grüger, 29. Ed. 1.4.2022, MarkenG § 29 Rn. 6.

⁵⁸ Vt EL kaubamärgidirektiivi art 17 (3).

⁵⁹ Vt Euroopa patendikonventsioon, art 72.

⁶⁰ Vt Nõukogu määrus (EÜ) nr 2100/94 ühenduse sordikaitse kohta, art 23 (2).

⁶¹ Brinkmann, M., Rütther, D., Scraback, B. Security Rights in Intellectual Property in Germany. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 406; Heuer, J. H. Kreditsicherung durch Intellectual Property Rights. Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht, 2020/11, S. 561.

⁶² PatG § 30 lg 2; MarkenG § 29 lg 2; DesignG § 30 lg 2; GeschmMG § 30 lg 2; Benkard PatG/Schäfers, 11. Aufl. 2015, PatG § 30 Rn. 7.

⁶³ Heuer, J. H. Kreditsicherung durch Intellectual Property Rights. Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht, 2020/11, S. 561.

Erinevalt litsentsist ei anna pant pandipidajale õigust pandiga tagatud tööstusomandi eseme kasutamiseks ega litsentside andmiseks. Samas võib pandipidajale lepinguga anda erinevaid teabe saamise, kontrolli- vm õigusi.⁶⁴ Praktikast sisaldavad pandilepingud tavaliselt ka kokkuleppeid panditud õiguse haldamise ja kasutamise kohta, pantija kohustuste loetelu seoses pandipidaja teavitamisega, pandi realiseerimisega seotud kokkuleppeid jms.⁶⁵

Tööstusomandi õiguste rikkumise korral on õiguskaitsevahendite kohaldamise võimalus peamiselt tööstusomandi eseme omajal, kuid BGB § 1227 kohaselt on ka pandipidajal tema õiguste rikkumise korral (st selliste rikkumiste korral, mis mõjutavad pandi kui tagatise väärtust) võimalik võtta erinevaid meetmeid (nt rikkumise lõpetamise või kahju hüvitamise nõue) ning selleks ei ole tarvis pantija nõusolekut.⁶⁶

Pantija võib panditud tööstusomandi eseme võõrandada – sellisel juhul tuleb omandajal arvestada, et ta saab enda omandisse pandiga koormatud eseme, isegi juhul kui ta ei olnud pandist teadlik.

Saksa õiguskirjanduses puudub ühtne seisukoht küsimuses, kas ja millistel tingimustel on pantijal õigus panditud tööstusomandi esemega seotud litsentside andmiseks.⁶⁷ Osa autoreid leiab, et kuna litsentsimine võib vähendada panditud õiguse väärtust, siis tuleneb BGB § 1276 lg-st 2 ka keeld anda tööstusomandi esemega seotud litsentse ilma pandipidaja nõusolekuta.⁶⁸ Teisalt on autoreid, kes ei näe probleemi asjaolus, kui panditud tööstusomandi eseme suhtes sõlmitakse litsentsileping ilma pandipidaja nõusolekuta.⁶⁹

Tööstusomandi eseme registreeringu pikendamise tasu maksmine kuulub esmajoones tööstusomandi eseme omaniku õigussfääri, ent kuna selle tasu maksmine teenib ka pandipidaja huve, siis võib tasu maksta ka pandipidaja.⁷⁰ Viimane tähendab seda, et Patendi- ja Kaubamärgiamet ei saa keelduda pandipidaja poolt makstud tasu vastuvõtmisest.⁷¹

Panditud õiguse (sh tööstusomandi õiguse) tehinguline lõpetamine või muutmine on võimalik vaid pandipidaja nõusolekul (BGB § 1276). Kaubamärkide puhul on registrikandele antud teatav tagatise andja (nt pandipidaja) positsiooni kindlustav tähendus, kuivõrd MarkenG § 48 lg 2 näeb ette, et kui registrisse on tehtud kanne kaubamärgiga seotud õiguse kohta, siis on kaubamärgist loobumine võimalik ainult selle isiku nõusolekul.

⁶⁴ BeckOK MarkenR/Grüger, 29. Ed. 1.4.2022, MarkenG § 29 Rn. 9.

⁶⁵ Heuer, J. H. Kreditsicherung durch Intellectual Property Rights. Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht, 2020/11, S. 561.

⁶⁶ Brinkmann, M., Rüther, D., Scraback, B. Security Rights in Intellectual Property in Germany. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 408; Benkard PatG/Ullmann/Deichfuß, 11. Aufl. 2015, PatG § 15 Rn. 42; BeckOK BGB/Schärfl, 61. Ed. 1.2.2022, BGB § 1227 Rn. 2, 3; BeckOK MarkenR/Grüger, 29. Ed. 1.4.2022, MarkenG § 29 Rn. 10.

⁶⁷ Ülevaatlukult Brinkmann, M., Rüther, D., Scraback, B. Security Rights in Intellectual Property in Germany. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 408.

⁶⁸ Klawitter, C., Hombrecher, L. (2004) Gewerbliche Schutzrechte und Urheberrechte als Kreditsicherheiten. WM:1213–1219, S 1215.

⁶⁹ McGuire M-R, von Zumbusch L, Joachim B (2006) Verträge über Schutzrechte des geistigen Eigentums (Übertragung und Lizenzen) und dritte Parteien (Q 190). GRUR Int.:682–697, p 689.

⁷⁰ Fezer MarkenR, 4. Aufl. 2009, MarkenG § 29 Rn. 23-24; BeckOK MarkenR/Grüger, 29. Ed. 1.4.2022, MarkenG § 29 Rn. 12.

⁷¹ Brinkmann, M., Rüther, D., Scraback, B. Security Rights in Intellectual Property in Germany. In: E.-M. Kieninger (ed.), Security Rights in Intellectual Property, Ius Comparatum – Global Studies in Comparative law 45, p 408.

2.1.2. Intellektuaalse omandi mudelseadus

Saksa intellektuaalse omandi mudelseaduses (Modellgesetz für Geistiges Eigentum, MGE) puudutab pantimist mudelseaduse § 107, mis lõikes 1 sätestatuna lähtub jätkuvalt põhimõttest, et kui intellektuaalomandi õigus on ülekantav, siis on seda võimalik ka pantida.⁷²

Sarnaselt kehtiva õigusega näeb mudelseadus ette, et juhul kui pandi või muu asjaõigusega koormatakse registrisse kantud intellektuaalomandi õigust, siis on puudutatud isiku avalduse alusel võimalik selle õiguse kohta registrikande tegemine (MGE § 107 lg 2). Nii õiguse ülekandmise kui koormamise (sh pandiga koormamise) puhuks näeb MGE § 102 ette kirjaliku vormi või sellega võrdsustatud vormi nõude, kusjuures vorminõude rikkumise korral on tehing tühine. MGE § 143 lg 1 kohaselt on nii õiguste ülekandmise kui koormamise tehingutel kolmandate isikute suhtes õiguslikud tagajärjed juhul, kui tehingu kohta on tehtud kanne registrisse.

2.3 Leedu

Leedu tööstusomandi⁷³ pantimise mudel on oma ülesehituselt sarnane Eesti mudelile. Pandiõiguse üldine raamistik tuleneb Leedu Tsiviilkoodeksist (Leedu TsK)⁷⁴ ning erisätted tööstusomandi eriseadustest.

Leedu Tsiviilkoodeksi sätted 4.198 - 4.228, mis reguleerivad varaliste õiguste panti.

Leedu tsiviilkoodeks sätestab pandiõiguse üldised põhimõtted (XII peatükk):

- 1) Pant kui eelisõigus asja/õiguse realiseerimisel (artikkel 4.198);
- 2) Pant tekib seaduse või lepingu alusel (artikkel 4.199);
- 3) Pantija võib olla võlgnik või kolmas isik (artikkel 4.206);
- 4) Pandieseme üleandmisel säilib pandiõigus, kui see on registreeritud (artikkel 4.207);
- 5) Mitme registreeritud pandiõiguse puhul on prioriteet varasemal (artikkel 4.212);
- 6) Pant tekib registreerimisel (artikkel 4.213);
- 7) Pant lõpeb muuhulgas kohustuse täitmisega, pandipidaja poolt asja omandamisega, poolte kokkuleppel (artikkel 4.224).

Leedu Tsiviilkoodeksi artiklid 4.204 ja 4.220 sätestavad järgmise tööstusomandit puudutava regulatsiooni:

- 1) Õigused maale, metsale, muudele asjadele, s.o kasutusõigus, rendiõigus ja muud varalised õigused, välja arvatud panditud asja omaniku isiksusega seotud õigused, samuti õigused, mis ei ole seaduse või lepinguga üleantavad, võib olla pandi esemeks;
- 2) Seadustega ettenähtud juhtudel võivad pandi esemeks olla ka varalised õigused, mille pantija tulevikus omandab;

⁷² R. McGuire, H.-J. Ahrens. Modellgesetz für Geistiges Eigentum – Normtext und Begründung, Beck 2012, Buch 1 (allgemeiner Teil), § 107 (Dingliche Rechte).

⁷³ Leedu õiguse analüüsil tuginesid autorid Leedu seaduste ingliskeelsetele tõlgetele ning prof Ramūnas Birštonas (Vilniuse Ülikool) selgitustele. Ingliskeelsed tõlked ei sisalda kõiki viimaseid seadusmuudatusi, kuid muudatused ei puudutanud olulisi põhimõtteid.

⁷⁴ Lithuania Civil Code in English. Arvutivõrgus: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32ocqr7x&documentId=TAIS.400592&category=TAD> (13.5.2022).

- 3) Kui pandi esemeks on varalised õigused, realiseeritakse need panditud õigusest tulenevate pantija nõuete või võlakohustuse summale vastava osa nõude üleandmisega võlausaldajale, kui võlakohustus on nõudeõigusest väiksem;
- 4) Võlausaldajal tekib õigus nõuda pandiõiguse üleandmist hetkest, mil ta saab õiguse suunata sundtäitmine pandieseme vastu.

Leedu tööstusomandi eriseadused sisaldavad samuti pandi sätteid.

Leedu patendiseaduse⁷⁵ artikkel 47 (Pant või patenditaotluse koormamine):

- 1) Õigust patenditaotlusele või patendile võib pantida või koormata (patenditaotluse või patendi kasutus- ja haldamisõigust võib ajutiselt piirata) Leedu Vabariigi seadustega sätestatud korras;
- 2) Pärast Hüpoteegi- või Arestimisaktide Registri pidajalt teatise saamist patenditaotlusele või patendile pandi või koormatise kohta, kannab Riigi Patendibüroo patendi või patenditaotluse pandi või õiguse koormamise andmed Leedu Vabariigi Patendiregistrisse ja avaldab selle teabe Riigi Patendibüroo ametlikus bulletäänis.

Leedu disaini seaduse⁷⁶ artikkel 42 (asjaõigused):

- 1) Õiguse disainilahendusele võib anda tagatiseks või arestida (disainilahenduse kasutamise, haldamise või käsutamise õiguse ajutine piiramine) Leedu Vabariigi seadustes sätestatud korras;
- 2) Pärast seda, kui Hüpoteegiregistri või Arestimisaktide Registri pidaja on teatanud disaini õiguse tagatiseks andmisest või arestimisest, kannab Riiklik Patendibüroo vastavad andmed Leedu Vabariigi disainilahenduste registrisse ja avaldab sellekohase teate Riigi Patendibüroo ametlikus väljaandes.

Leedu kaubamärgiseaduse⁷⁷ artikkel 28 (asjaõigused):

- 1) Õigus kaubamärgitaotlusele või kaubamärgile võib pantida või arestida (kaubamärgi kasutus-, haldamis- ja käsutusõigust ajutine piirang) Leedu Vabariigi seadustega sätestatud korras;
- 2) Pärast seda, kui Hüpoteegiregistri või Arestimisaktide Registri pidaja on teatanud kaubamärgi õiguse tagatiseks andmisest või arestimisest, kannab Riiklik Patendibüroo vastavad andmed Leedu Vabariigi kaubamärkide registrisse ja avaldab sellekohase teate Riigi Patendibüroo ametlikus väljaandes.

Leedu ja Eesti regulatsioonid on oma kontseptsioonilt sarnased. Pantimise üldnormid on Leedu tsiviilkoodeksis ning erinormid on tööstusomandi eriseadustes. Esialgsest analüüsist tuleneb, et põhjalikku ning kvaliteetset tööstusomandi panti puudutavat regulatsiooni, mida saaks kasutada eeskujuna Eesti õiguse väljatöötamisel, ei ole.

⁷⁵ Republic of Lithuania Patent Law. Consolidated version from 01-05-2018. Arvutivõrgus: <https://vpb.lrv.lt/en/structure-and-contacts-1/legal-acts> (13.5.2022).

⁷⁶ Republic of Lithuania Law on Designs. As amended on 30 March 2017 – No XIII-265. Arvutivõrgus: <https://vpb.lrv.lt/uploads/vpb/documents/files/Design%20law.pdf> (15.5.2022).

⁷⁷ Republic of Lithuania Law on Trade Marks. 10 October 2000 No VIII-1981. New version as of 01 January 2019. Arvutivõrgus: <https://vpb.lrv.lt/en/structure-and-contacts-1/legal-acts> (15.5.2022).

2.4 Läti

Registreeritud tööstusomandit saab Läti õiguse kohaselt pantida. Tööstusomandi pantimise üldine raamistik tulenev Läti kommertsipandi seadusest⁷⁸. AIPPI resolutsiooni aluseks olev Läti küsimustik⁷⁹ (AIPPI Läti küsimustik) kohaselt „*Kommertsipanti võib vaadelda kui tavapärasest intellektuaalse omandi objektide tagatisõiguse loomise vormi. Eelkõige on see seotud hiljutiste seadusandlike muudatustega kommertsipantide ja intellektuaalomandi objektide pantimise reguleerimises, kus kommertsipant on sõnaselgelt sätestatud Läti seaduste ainsa võimalusena intellektuaalomandi objektide tagatisõiguste seadmiseks*“.⁸⁰

Läti kommertsipandi seadus:

- 1) Kommertsipandina saab registreerida järgmisi tööstusomandi liike: kaubamärk, tööstusdisain, mikrolülituse topoloogia, patent (§ 1 punkt 3);
- 2) Kui nõuet ei ole rahuldatud, siis võib pandipidaja võtta pandieseme enda valdusesse ja selle müüa (§ 36 (1));
- 3) Pantimine ei lõpeta kommertsipantija omandiõigust panditud varale. Kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti, võib kommertsipantija panditud vara valitseda ja kasutada, samuti tarbida seda üldtunnustatud normide piires isiklikeks vajadusteks seni, kuni kommertsipantija annab selle kommertsipandipidaja valdusse või ta on sunnitud seda tegema kohtuliku jõustamise tõttu (§ 24);
- 4) Kommertsipantija võib panditud vara võõrandada ainult kommertsipandipidaja kirjalikul nõusolekul (§ 34 (1)).

AIPPI Läti küsimustik selgitab võõrandamisega seonduvat järgmiselt: “*Lubatud võõrandamise korral (s.o kommertsipandi võtja kirjaliku loa alusel) kommertsipant lõpeb, kui omandajaga sõlmitud kokkuleppes ei ole sätestatud teisiti. Kui aga panditud intellektuaalomandi eseme võõrandamine toimus ilma kommertsipandi võtja kirjaliku loata, s.o lubamatu võõrandamise korral, jääb kommertsipant kehtima, välja arvatud juhul, kui panditud intellektuaalomandi eseme omandaja ei ole heauskse omandajana*”.⁸¹

- 5) Kommertsipandipidajal on õigus enne tähtaega realiseerida kommertsipandiõigus ja rahuldada oma tagatud nõue, kui (§ 41):
 - a) panditud vara jagatakse;
 - b) kommertsipandipidaja äritegevus on peatatud või lõpetatud või on välja kuulutatud kommertsipandipidaja maksejõuetusmenetlus;
 - c) panditud vara võõrandatakse kommertsipandipidaja loata;
 - d) suurem osa panditud varast on kommertsipantija tegevuse tagajärjel hukkunud või selle väärtus oluliselt vähenenud;

⁷⁸ Commercial Pledge Law. Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/50685-commercial-pledge-law> (17.5.2022).

⁷⁹ AIPPI Study Report 2016 – Study Question (General) - Security interests over intellectual property. Latvia. Arvutivõrgus: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?fieldValueId=3913> (15.5.2022).

⁸⁰ AIPPI Läti küsimustik, lk. 2.

⁸¹ AIPPI Läti küsimustik, lk. 3.

- e) panditud varast loobutakse

Läti patendiseaduse⁸² § 50:

- 1) Patenditaotlus ja patent loetakse õiguslikult võrdseks õigusega vallasvarale tsiviilõiguse tähenduses. Neile kohaldatakse vallasvara ja varaliste tehingute üldnorme niivõrd, kui võrd käesolevas seaduses ei ole sätestatud teisiti;
- 2) Patenditaotlus ja patent võivad olla pandiesemeks;
- 3) Patendiga seotud tehingud muutuvad kolmandatele isikutele siduvaks pärast nende registreerimist Patendiametis ja avaldamist Patendiameti Teatajas;
- 4) Patendi üleandmine ei mõjuta varasemate litsentside kehtivust. Kui isik on esitanud kohtusse nõude tunnustamiseks õigust patendile, siis võib ta taotleda varem antud litsentside ja muude patendikoormatiste kehtetuks tunnistamist päevast, mil jõustub kohtuotsus patendi kohta.
- 5) Patenti panditakse vastavalt kommertsandiseaduse sätetele. Huvitatud isik peab tasuma lõivu kommertsandide kande tegemise eest patendi registrisse;

Läti kaubamärgiseaduse⁸³ § 27:

- 1) Kaubamärgitaotlus ja kaubamärk loetakse õiguslikult võrdseks õigusega vallasvarale tsiviilõiguse tähenduses. Neid saab pantida;
- 2) Kaubamärki saab pantida vastavalt kommertsandiseaduse sätetele. Huvitatud isik peab tasuma lõivu kommertsandide kohta märke tegemiseks kaubamärgi registrisse.

Läti tööstusdisaini seaduse⁸⁴ § 41:

- 1) Tööstusdisaini ja tööstusdisaini taotlust käsitletakse omandiõigusena tsiviilõiguse tähenduses;
- 2) Tööstusdisaini üleandmisel säilivad varasemad litsentsid. Siiski, kui isik esitab kohtusse hagi disainilahenduse õiguse tunnustamiseks, võib ta taotleda ka varem antud litsentside ja disainilahenduse koormiste kehtetuks tunnistamist;
- 3) Tööstusdisaini panditakse vastavalt kommertsandiseaduse sätetele. Huvitatud isik peab tasuma lõivu kommertsandide kohta märke tegemiseks registrisse.

Läti mudelis asetub tööstusomandi pantimine kommertsandide seaduse raamistikku. AIPPI Läti küsimustik iseloomustab seda järgmiselt: „Läti õigus näeb ette intellektuaalomandi objektide kasutamise tagatisena läbi sui generis reguleerimise koostoimes kommertsandide regulatsiooniga, mis on äriõiguse osa. Kuigi sui generis intellektuaalomandi seadused näevad ette, et intellektuaalomandi esemete suhtes seatakse tagatis kommertsandide vormis, ei keela pandi üldine regulatsioon koostoimes kommertsandide regulatsiooniga iseenesest muu kui kommertsandide tagatise seadmist. Sellist lepingulisi tagatise reguleeritakse aga ainult selle lepingu alusel ja need ei kehti kolmandate isikute suhtes“.⁸⁵

⁸² Patent Law. Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/153574-patent-law> (17.5.2022).

⁸³ Trademark Law. Adopted: 06.02.2020. Entry into force: 06.03.2020. Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/id/312695-precu-zimju-likums> (17.5.2022).

⁸⁴ Law on Designs. Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/96620-law-on-designs> (17.5.2022).

⁸⁵ AIPPI Läti küsimustik, lk. 8-9.

2.5 Prantsusmaa

Prantsusmaa tsiviilkoodeksi⁸⁶ (tsiviilkoodeks) art 2355 võimaldab seada panti kehatutele esemetele (*nantissement de meubles incorporels*). Tsiviilkoodeksi regulatsioon ei ole siiski kuigi ulatuslik (art 2355-2366). Eriregulatsioon tuleneb Prantsusmaa intellektuaalse omandi koodeksist⁸⁷ (IO koodeks).⁸⁸

AIPPI resolutsiooni aluseks olev Prantsusmaa küsimustiku⁸⁹ (Prantsuse küsimustik) kohaselt tuleneb intellektuaalse omandi pandi regulatsioon tsiviilkoodeksist, kuigi intellektuaalset omandit eraldi ei mainita. Tsiviilkoodeks reguleerib nn kehatut vara, mis hõlmab ka intellektuaalset omandit.⁹⁰

Prantsusmaa IO koodeksi asjakohased sätted seoses kaubamärgiga (Artikkel L714-1, R712-21):

- 1) kaubamärgiõigused võivad olla asjaõiguse esemeks (*subject of rights in rem; l'objet de droits réels*)
- 2) kaubamärgi õiguste üleandmine ja pandiõigus vormistatakse kirjalikult. Vormi järgimata jätmisel on tehing tühine;
- 3) Kaubamärgi registreerimistaotluse tagasivõtmisel näidatakse, kas sellele on seatud kasutusõigused või pant. Kui see on nii, siis peab taotlusele lisama pandipidaja kirjaliku nõusoleku.

Prantsusmaa IO koodeksi asjakohased sätted seoses Euroopa ja Prantsuse patendiga (Artikkel L614-14):

- 1) Prantsuse patenditaotlus või Prantsuse patent ja Euroopa patenditaotlus või Euroopa patent, millel on sama esitamiskuupäev või sama prioriteedikuupäev ja mis hõlmavad sama leiutist ja kuuluvad samale leiutajale või tema õigusjärglasele,
- 2) ei tohi ühistes osades, olla üksteisest sõltumatu üleandmise, kasutusõiguste pantimise, pantimise või kontsessiooni objektiks. See toob kaasa tühisuse.

Prantsusmaa IO koodeksi asjakohased sätted seoses patendi ja patenditaotluse pantimisega (artikkel R613-55):

- 1) Toimingud, millega muudetakse patenditaotluse või patendi omandiõigust või sellega kaasnevate õiguste kasutamist, näiteks loovutamine, kasutusõiguse andmine, pandiõiguse seadmine või loovutamine või sellest õigusest loobumine, arestimine, kinnitamine ja arestist vabastamine, registreeritakse ühe akti poole või, kui ta ei ole dokumendi osaline, valdaja taotlusel avalduse esitamise päeval;

⁸⁶ Code civil. Arvutivõrgus: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006136443/#LEGISCTA000006136443 (18.5.2022).

⁸⁷ Code de la propriété intellectuelle. Arvutivõrgus: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414?init=true&page=1&query=Code+de+la+propri%C3%A9t%C3%A9+intellectuelle&searchField=ALL&tab_selection=all (18.5.2022).

⁸⁸ M. Séjean, N. Binctin (2020). Security Rights in Intellectual Property in France. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 374-375.

⁸⁹ AIPPI Study Report 2016 – Study Question (General) - Security interests over intellectual property. France. Arvutivõrgus: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?fieldValueId=3902> (15.5.2022).

⁹⁰ Prantsuse küsimustik, lk 2.

- 2) Kuid toimingu võib registreerida üksnes juhul, kui registreeritavas dokumendis enne aktist tulenevat muudatust patenditaotluse või patendi omanikuna märgitud isik on sellisena registreeritud riiklikus patendiregistris.

Prantsusmaa IO koodeksi asjakohased sätted seoses kaubamärgi pantimisega (artikkel R714-4; R712-21):

- 1) Toimingud, mis muudavad kaubamärgi omandiõigust või sellega kaasnevate õiguste kasutamist, nagu loovutamine, kasutusõiguse andmine, pandi seadmine või loovutamine või sellest loobumine, arestimine, kinnitamine ja arestist vabastamine registreeritaks ühe akti poole või, kui ta ei ole akti osaline, siis valdaja taotlusel registreerimisavalduse esitamise päeval;
- 2) Toimingu võib registreerida siiski vaid juhul, kui isik, kes on dokumendis märgitud registreerimistaotluse või kaubamärgi omanikuna enne toimingust tulenevat teatamist, on sellisena registreeritud riiklikus kaubamärkide registris;
- 3) Registreerimistaotluse võib tagasi võtta kuni registreerimise tehnilise ettevalmistuse alguseni. Väljavõtmine võib piirduda ühe osaga taotlusest. See tehakse deklaratsiooniga, mis edastatakse Riiklikule Tööstusomandi Instituudile selle Peadirektori otsusega sätestatud tingimustel. Selles märgitakse, kas kasutusõigused on antud või tagatised antud või mitte. Kui jah, siis peab sellele olema lisatud selle õiguse saaja või tagatud võlausaldaja kirjalik nõusolek.

Prantsuse küsimustiku kohaselt selleks, et pant oleks kehtiv ka kolmandate isikute suhtes, peab see olema registreeritud.⁹¹

Prantsuse küsimustikus tuuakse samuti välja, et pantija säilitab oma õigused pandieseme üle ja võib seda vabalt kasutada. Tuginedes tsiviilkoodeksi artiklile 2344 (2)⁹² lasub pantijal kohustus säilitada pandiese. Pandipidaja ei saa pandieset kasutada. Pantija on kohustatud tasuma kehtivuslõive ning jätkama intellektuaalse omandi kasutamist (kaubamärgi puhul) säilitamiseks selle kehtivus. Pantijal ei ole ka keelatud intellektuaalset omandit litsentseerida seni, kuni see ei kahjusta pandipidajat.⁹³

Seoses pandiga koormatud intellektuaalse omandi üleandmisega toob Prantsuse küsimustik välja, et teoorias ei pea pantija mingeid täiendavaid nõudeid järgima. Praktikast nähakse lepinguga ette pantija kohustus küsida võõrandamiseks nõusolek. Pant läheb üle koos intellektuaalse omandi esemega.⁹⁴

Prantsuse küsimustiku kohaselt ei ole pantija panditud intellektuaalse omandi kasutamisel piiratud. Samas peab arvestama pandipidaja huvidega. Pantija peab taotlema pandipidaja nõusolekut tegevuste jaoks, mis võivad tuua kaasa pandieseme kahjustamise, hävimise või väärtuse vähenemise. Nõusolekut on vaja näiteks tööstusomandi taotluse tagasivõtmisel ja muutmisel ning tööstusomandist loobumisel. Pandipidaja ei saa siiski alustada menetlust panditud intellektuaalse omandi rikkumisel. See õigus on üksnes õiguste omajal ning

⁹¹ Prantsuse küsimustik, lk 3.

⁹² Tsiviilkoodeks artikkel 2344 (2): „Where the pledge is made without dispossession, the creditor may avail itself of forfeiture of the term of the secured debt or request an additional pledge if the grantor fails to comply with its obligation to retain the pledge“.

⁹³ Prantsuse küsimustik, lk 5-8.

⁹⁴ Prantsuse küsimustik, lk 9-10.

ainulitsentsi saajal, kes on õiguste omajat rikkumisest teavitanud ning viimane ei ole seda teinud.⁹⁵

2.6 Soome

Registreeritavat tööstusomandit võib pantida. Soome õiguskirjanduses on selgitatud, et pant tekib pantija ja pandipidaja kokkuleppega, kuid kolmandate isikutele mõju saavutamiseks tuleb see registreerida.⁹⁶ J. Tepora⁹⁷ on seda väljendanud järgmiselt: „*pandi registreerimine tugevdab (või “täiustab”) pandipidaja lepingupõhist õiguslikku seisundit kolmandate isikute suhtes*“.⁹⁸ Pooltevahelises suhtes ei ole registreering pandi kehtivuse eelduseks.⁹⁹

Asjakohased on järgmised sätted:

Soome patendiseaduse¹⁰⁰ § 44:

- 1) Patendi pant registreeritakse taotluse esitamisel patendiregistris;
- 2) Tõendi esitamisel, et registreeritud pant ei ole enam kehtiv, registreering kustutatakse;
- 3) Isik suhtes, kes heauskselt on Patendiametilt taotlenud pandi registreerimist patendiregistris, ei ole jõustatavad varasemad pandi- ja litsentsilepingud, kui kolmas isik ei ole varasealt taotlenud õiguse registreerimist.

Õiguskirjanduses on toodud välja järgmist¹⁰¹: „*Patendi pant tekib pantija ja pandipidaja vahelise kokkuleppega. Sellele lepingule ei kehti vorminõuded, kuid kirjalik vorm on sageli praktiline vajadus paljude detailide tõttu, milles tuleb kokku leppida; lisaks võib see olla vajalik tõenduslikel eesmärkidel (registreerimise hõlbustamiseks jne)*“.¹⁰²

Selleks, et pant oleks kehtiv kolmandate isikute suhtes (nt pantija teised võlausaldajad), tuleb see registreerida.¹⁰³

Soome kasuliku mudeli seadus¹⁰⁴ § 28:

⁹⁵ Prantsuse küsimustik, lk 10-11.

⁹⁶ T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 356.

⁹⁷ J. Tepora (2008) Johdatus esineoikeuden perusteisiin. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki, lk. 112.

⁹⁸ J. Tepora teosele (sekundaarne viide) viidatakse järgmise teose kaudu: T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 356.

⁹⁹ AIPPI Study Report 2016 – Study Question (General) - Security interests over intellectual property. Finland, lk. 3. Arvutivõrgus: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?fieldValueId=3901> (15.5.2022).

¹⁰⁰ Patents Act. No. 550 of December 15, 1967. Arvutivõrgus: <https://www.prh.fi/en/patentit/lainsaadantoa/patenttilaki.html> (10.5.2022).

¹⁰¹ M. Tuominen (2001) Teollisoikeudet vakuutena. WSLT, Helsinki, lk. 158–160.

¹⁰² M. Tuominen teosele (sekundaarne viide) viidatakse järgmise teose kaudu: T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 357.

¹⁰³ T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 357.

¹⁰⁴ Act on Utility Model Rights. No. 800 of May 10, 1991. Arvutivõrgus: <https://www.prh.fi/en/hyodyllisyysmallit/lainsaadantoa/hyodyllisyysmallilaki.html> (16.5.2022).

- 1) Kasuliku mudeli pant registreeritakse taotluse esitamisel ja lõivu tasumisel kasuliku mudeli registris;
- 2) Tõendi esitamisel, et registreeritud pant ei ole enam kehtiv, registreering kustutatakse;

Soome registreeritud disaini seadus¹⁰⁵ § 27:

- 1) Disaini pandi registreerimiseks saab esitada taotluse. Kui pant ei ole enam kehtiv, siis saab selle registrist kustutada;
- 2) Isikut, kes heas usus taotleb disaini pandi registreerimist, ei mõjuta varasem õigus, mille registreerimist ei ole taotletud.

Soome kaubamärgi seadus¹⁰⁶ § 39, 40:

- 1) Kaubamärgi või kaubamärgi taotluse võib pantida;
- 2) Pandipidaja võib alustada õiguslikku menetlust kaubamärgi rikkumisel, kui kaubamärgi omanik ei alusta menetlust mõistlikul ajal pärast kaubamärgi rikkumisest teada saamist, kui ei ole lepitud kokku teisiti;
- 3) Kaubamärgi taotluse või registreeritud kaubamärgi pant tuleb kaubamärgi omaniku või pandipidaja taotlusel registreerida;
- 4) Kui pant ei ole registreeritud, siis see ei ole siduv kolmandale isikule;
- 5) Pant kustutatakse registrist, kui pant ei ole enam kehtiv või pandipidaja taotlusel.

Õiguskirjanduses¹⁰⁷ on avaldatud arvamust, et „*isegi suuline pandileping kehtib ja registreerimiseks piisab, kui leping on kirjalikult tõendatud (näiteks pantija allkirjastatud dokumendiga) või kohtu poolt kinnitatud*“.¹⁰⁸

Õiguskirjanduse kohaselt puuduvad Soome õiguses pandilepingu poolte kohustusi reguleerivad sätted. Vajalikud kokkulepped tuleb lisada pandilepingusse.¹⁰⁹

2.7 Tšehhi

Tšehhi Vabariigis kohalduvad tööstusomandi pantimisele tsiviilkoodeksi panti puudutavad normid (art 1309 jj); võimalik on ka tagatisomandamine (art 2040 jj). Õiguskirjanduse kohaselt on Tšehhi Vabariigis intellektuaalse omandi puhul praktikas kõige sagedamini kasutatav tagatis just pant.¹¹⁰

¹⁰⁵ Registered Designs Act. Act No. 221 of 12 March 1971. Arvutivõrgus: <https://www.prh.fi/en/mallioikeudet/lainsaadantoa/mallioikeuslaki.html> (16.5.2022).

¹⁰⁶ Tavaramerkkilaki. 26.4.2019/544. Arvutivõrgus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190544> (16.5.2022).

¹⁰⁷ J. Tepora, J. Kaisto, E. Hakkola (2016) Esinevakuudet, 2nd edn. Kauppakamari, Helsinki, lk. 70.

¹⁰⁸ J. Tepora, J. Kaisto, E. Hakkola teosele (sekundaarne viide) viidatakse järgmise teose kaudu: T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 359.

¹⁰⁹ T. Juutilainen (2020). Security Rights in Intellectual Property in Finland. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, lk. 364.

¹¹⁰ Samas märgitakse ka, et intellektuaalse omandi õigusi kasutatakse tagatisena harva, sest need ei kujuta endast piisvalt likviidset vara – vt P. Koukal, H. Pullmannova (2020). Security Rights in Intellectual Property in the Czech Republic. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, p 269, p 276.

Pant on aktsessoorne ja muutub kehtivaks siis, kui selle kohta on tehtud kanne asjakohases registris: tsiviilkoodeksi art 1316 sätestab, et kui pandi esemeks on avalikus registris registreeritud õigus, siis tekib pant sellekohase sissekande tegemisega selles registris, välja arvatud kui seadus ei näe ette teisiti. Seega pandi kohta registrisse tehtud kanne on konstitutiivne. Sama näevad ette ka tööstusomandi seaduste normid, nt kaubamärgiseaduse § 17 (3) ja tööstusdisani seaduse § 31 (1).

Pantija kohustus on hoiduda tegevustest, mis võiksid vähendada panditud õiguse väärtust või kaasa tuua selle kehtivuse lõppemise. Pandipidajal ei ole seadusest tulenevat õigust piirata või takistada pantija poolt pandieseme võõrandamist; praktikas lepitakse pandi seadmise lepingus sageli kokku selles, et pantija ei või panditud eset ilma pandipidaja nõusolekuta võõrandada (selline piirang ei kehti kolmandate isikute suhtes).¹¹¹

2.8 Kokkuvõte

Võrdlusriikide regulatiivse raamitiku analüüs näitas, et iga riigi pandiõigus on selle õigussüsteemi integreeritud osa. See tähendab, et teise riigi pandisüsteemi tervikkujul ei saa üle võtta. Võrdlevõiguslik analüüs on kasulik eelkõige detailide reguleerimise osas nagu näiteks poolte õiguslikud kohustused ja muu taoline. Autorid on püüdnud Eesti õiguse analüüsi osas tuua sisse näiteid teiste riikide regulatsioonist.

¹¹¹ P. Koukal, H. Pullmannova (2020). Security Rights in Intellectual Property in the Czech Republic. In: Kieninger, Eva-Maria (Ed.). Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing, p 270.

3 Võimalik mudel tööstusomandi eseme pantimise reguleerimisel

3.1 Tööstusomandi pandi olemus

3.1.1 Tööstusomandi eseme pandi tekkimine ja lõppemine

Justiitsministeeriumi küsimused:

1) Millised peaksid olema tööstusomandi esemele pandi tekkimise eeldused? Sealhulgas:
- millises vormis peaks olema sõlmitud pandi seadmise kokkulepe?
- kas tööstusomandi registritesse tehtavad kanded pantide kohta peaksid olema konstitutiivsed (pandi tekkimise eeldus)?

2) Millal peaks pant lõppema? Millised peaksid olema panditud tööstusomandi eseme omaniku õigused olukorras, kus pandiga tagatud nõue rahuldatakse või seda ei tekigi?

Enne, kui analüüsida tööstusomandi esemele pandi tekkimise eeldusi, tuleks selgitada panditava eseme olemust. Käesolev analüüs keskendub registreeritavale tööstusomandile, mille tekkimist võib skemaatiliselt selgitada järgmiselt:

Skeem 1. Tööstusomandi tekkimine

Tööstusomandi õigused tekivad tööstusomandi eseme registreerimisel. Algselt eksisteerib registreerimiseelne varaline info. Selleks võib olla tehniline lahendus, väliskuju või tähis. Tihti on see info oma varalise väärtuse tõttu kaitstav ärisaladusena. Disain ja tähis võivad olla autoriõiguslikult kaitstavad teosena. Kuna taoline varaline info ei ole registreeritud, siis ei saa seda registerpandina pantida. Kõne alla võib tulla õiguste pantimise regulatsioon (AÕS § 314), kuid see ei ole antud analüüsi objekt.

Tööstusomandi õiguse saamiseks formaliseeritakse registreerimiseelne varaline info ning esitatakse tööstusomandi registreerimistaotlus. Tekib küsimus, kas registreerimistaotlus peaks olema registerpandina panditav. Euroopa Inimõiguste Kohu (EIK) hinnangul on kaubamärgi registreerimistaotlus kaitstav omandina.¹¹² Kehtiv õigus lubab registerpandiga koormata üksnes

¹¹² EIK: „the applicant company’s legal position as an applicant for the registration of a trade mark came within Article 1 of Protocol No. 1, as it gave rise to interests of a proprietary nature. It is true that the registration of the mark – and the greater protection it afforded – would only become final if the mark did not infringe legitimate third-party rights, so that, in that sense, the rights attached to an application for registration were conditional. Nevertheless, when it filed its application for registration, the applicant company was entitled to expect that it would be examined under the applicable legislation if it satisfied the other relevant substantive and procedural conditions. The applicant company therefore owned a set of proprietary rights – linked to its application for the registration of a trade mark“. – EIK otsus 73049/01, Anheuser-Busch Inc. vs. Portugal, 11.01.2007, p 78. Arvutivõrgus: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-78981%22%5D%7D> (10.5.2022).

registreeritud tööstusomandit (panti, kaubamärki). Kaubamärgiseadus lubab pandiga koormata registreeritud kaubamärki.¹¹³ Patendiseadus lubab pantida patenti.¹¹⁴

Esiolgsel teoreetilisel hinnangul võimaldab Eesti kehtiv õigus pantida tööstusomandi registreerimistaotlust õiguste pantimise sätete kohaselt (mitte registerpandiga). Kui õiguspoliitiliseks otsuseks on lubada registreerimistaotluste pantimine, siis tuleks otsustada täiendavad küsimused. Näiteks kui võrd on vaja pandipidaja nõusolekut, kui kasuliku mudeli seaduse § 19 kohaselt esitatakse patenditaotlusel põhinev kasuliku mudeli registreerimistaotlus. Samuti registreerimistaotluse parandamise ja kitsendamise seonduv.

Registreerimistaotluse pantimist registerpandiga ei toeta ka ToS eelnõu. Nimelt tuleneb selle seletuskirjast: „*Panti on võimalik seada vaid tööstusomandi esemele, mitte aga näiteks tööstusomandi kaitse taotlusele*“.¹¹⁵ Samale seisukohale asuvad ka käesoleva analüüsi autorid ning leiavad, et panditav peaks olema registreeritud tööstusomand, mitte registreerimistaotlus.¹¹⁶

Asjaõigusseaduse kohaselt on registerpandi tekkimiseks vajalik (§ 299):

- 1) pandieseme omaja ja pandipidaja kokkulepe eseme koormamise kohta registerpandiga ja pantimise kohta;
- 2) kande tegemine vastavasse registrisse. Registreerimisel kantakse registrisse pandipidaja ja registerpandi rahaline suurus.

Pandi seadmise kokkuleppe vormi osas puudub ühtne lähenemine. Kaubamärgi seaduse kohaselt peab pandi seadmise kokkuleppe olema notariaalselt tõestatud.¹¹⁷ Pandi seadmise kokkuleppe notariaalse tõestamise nõue oli 22.05.2002 vastuvõetud kaubamärgiseaduse algversioonis.¹¹⁸

Patendiseadus, kasuliku mudeli seadus, tööstusdisaini kaitse seadus ja mikrolülituse topoloogia seadus pandi seadmise kokkuleppe vormi otseselt ei reguleeri. Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse § 31 reguleerib samas tööstusomandi eseme pandiga koormamise registreerimist tööstusomandi registris. Eelduslikult ei saa see toimuda suulise pöördumise alusel, vaid taotlus peab olema kirjalik.

Pandi seadmise kokkuleppe sobiva vorminõude tuvastamise juures on oluline analüüsida ka muid tööstusomandi esemega seonduvaid vorminõudeid. Tööstusomandi üleandmine on üks olulisemaid tehinguid, mida tööstusomandiga saab teha, sest sellega vahetub tööstusomandi omanik (üle antakse kõige enam õigusi). Patendiseadus sätestab seoses patendi üleandmisega järgmise regulatsiooni: „*Patendiomaniku või täiendava kaitse omaniku andmete kande muutmiseks registreeringus peab patendiomanik või isik, kellele patent või täiendav kaitse üle läheb, esitama Patendiametile avalduse ja andmed tasutud riigilõivu kohta. Kui avalduse esitab*

¹¹³ KaMS § 24 (1).

¹¹⁴ PatS § 14 (2¹).

¹¹⁵ ToS seletuskiri, lk 38.

¹¹⁶ Samas on ka teistsuguseid lahendusi. Näiteks lubab Soome kaubamärgiseaduse § 39 pantida kaubamärgitaotlust. Siinkohal tasub muidugi silmas pidada, et Soome kaubamärgiõiguses tekib pant kokkuleppega ning registreering annab üksnes mõju kolmandate isikute suhtes (§ 40). Prantsuse IO koodeks lubab samuti pantida patenditaotlust (artikkel R613-55).

¹¹⁷ KaMS § 24 (2).

¹¹⁸ Kaubamärgiseadus. - RT I 2002, 49, 308.

isik, kellele patent või täiendav kaitse üle läheb, peab ta avaldusele lisama usaldusväärsed üleminekut tõendavad dokumendid¹¹⁹. Tööstusdisaini kaitse seadus näeb ette, et kui tööstusdisainilahenduse ülemineku kohta kande tegemise avalduse esitajaks on uus tööstusdisainilahenduse omanik, lisatakse avaldusele tööstusdisainilahenduse üleminekut tõendav dokument.¹²⁰ Toodud regulatsioonist ei tulene otseselt patendi üleandmise tehingu vorminõuet. Nii patendi¹²¹ kui tööstusdisaini¹²² üleminek ei ole seotud ka registrikandega. Kaubamärgiseadus seob kaubamärgi ülemineku registrikandega.¹²³ Seejuures ei näe ka kaubamärgiseadus otseselt ette vorminõuet. Kuna tegemist on registrimenetlusega, siis vähemalt *de facto* eksisteerib kirjaliku vormi nõue.

Eelnevast tuleneb, et tööstusomandi üleandmine toimub reeglina kirjalikus vormis tehinguga. Kui juba tööstusomandi üleandmine kui tehing, mis eelduslikult mõjutab kõige enam tööstusomandi omaniku õigusi (õigused antakse üle) on kirjalikus vormis, siis ei peaks ka pandileping olema notariaalses vormis. Kui seadusandja sooviks minna notariaalse vormi teed pandilepingute puhul, siis tööstusomandi üleandmise lepingu vorm peaks olema samuti notariaalne. Antud juhul on analüüsi autorid seisukohal, et tööstusomandi pantimisel tuleks kogu tööstusomandi puhul lähtuda kirjaliku pandilepingu nõudest registerpandi seadmisel. Samale järeldusele jõudis ka intellektuaalse omandi kodifitseerimise töögrupp ning pakkus tööstusomandi seadustikku järgmise regulatsiooni: „Pandi tekkimiseks on vajalik omaniku ja pandipidaja kirjalik kokkulepe tööstusomandi eseme või esemete pandiga koormamise kohta ja pantimise kohta kande tegemine registrisse“.¹²⁴ Oluline on siinkohal mitte unustada intellektuaalse omandi ja sellega tehtavate tehingute rahvusvahelist iseloomu. Intellektuaalse omandiga võidakse teha tehinguid mitmes jurisdiktsioonis korraga. Arvestades Eesti majanduse suurust ei ole tehingu raksuskese tingimata Eesti. Liiga keerulised vorminõuded (nt notariaalne vorm) võib kaudselt mõjutada Eestit kui majanduskeskkonda. Kuna tööstusomandi tehingud toimivad pigem majandussuhete raames, siis puudub tungiv vajadus tehingu ühte poolt läbi notariaalse vormi kaitsta.

AIPPI resolutsiooni kohaselt peab tööstusomandi pant olema registreeritav, mis on aluseks selle mõjule kolmandate isiku suhtes.¹²⁵ Asjaõigusseaduse kohaselt „Registerpandi kohta kantakse registrisse ainult seadusega sätestatud andmed“.¹²⁶ Nimetatud andmed tulenevad tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse §-st 31 (1): „Tööstusomandi eseme pandiga koormamise korral kantakse registrisse pandipidaja andmed, pandi rahalise väärtuse suurus, nõude suurus ja täitmise tähtaeg“. See omakorda on indikatsiooniks, mida peaks katma pandi seadmise leping.

Registerpandi lõppemise üldised alused tulenevad asjaõigusseadusest (§ 299¹):

¹¹⁹ PatS § 45 (3).

¹²⁰ TDKS § 73¹ (3).

¹²¹ PatS § 45 (7): „Patent loetakse teisele isikule üle läinuks tehingu või apellatsioonikomisjoni või kohtu otsuse järgi määratud ülemineku päevast või õigusjärgluse tekkimise päevast“.

¹²² TDKS § 73 (6): „Tööstusdisainilahenduse omaniku õigused loetakse teisele isikule üle läinuks tehingu või apellatsioonikomisjoni või kohtu otsuse järgi määratud õiguste ülemineku päevast või õigusjärgluse tekkimise päevast“.

¹²³ KaMS § 18 (3): „Registreeritud kaubamärgi võõrandamine või üleminek jõustub vastava muudatuse registrisse kandmise kuupäeval“.

¹²⁴ ToS § 16 (3).

¹²⁵ AIPPI resolutsioon, lk. 2.

¹²⁶ AÕS § 297¹.

- 1) Registerpant lõpeb registerpandiga koormatud eseme omaja ja pandipidaja kokkuleppel ning registerpandi kohta tehtud kande kustutamisel;
- 2) Registerpant ei lõpe pandieseme registrist kustutamisel, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti.

Säte, mille kohaselt registerpant ei lõpe pandieseme registrist kustutamisel (AÕS § 299¹ (2)) tekitab küsimuse selle sätte tähendusest. Asjaõigusseaduse kommentaaride kohaselt peaks antud säte kaitsma pandipidaja huve, kui panditud asja omanik jätab panditud asja (nt õhusõiduki) n-ö tehnilisest registrist välja ning üritab seeläbi pandist vabaneda.¹²⁷ Kui õhusõiduk eksisteerib edasi ka siis, kui teda registris ei ole, siis registreeritava tööstusomandiga on olukord erinev. Tööstusomand tekib registreeringuga ning on taandatav registreeringule. Kui tööstusomandi kustutatakse registrist, siis ei ole ka pant realiseeritav (panditud ese lakkab eksisteerimast).

Omaette küsimus on see, kas peaks eksisteerima eraldi regulatsioon seaduse tasandil pandipidaja kaitseks juhuks, kui tööstusomand lõppeb (nt tühistatakse). Esialgse hinnangu kohaselt siin head lahendust ei ole. Ei ole eriti realistlik, et tööstusomandi tühistamise riski maandamiseks saab sõlmida mõistlikel tingimustel kindlustuslepingut. Seetõttu on eelistatav, et see teema reguleeritakse pooltevahelises lepingus.

Kehtivad tööstusomandi eriseadused täpsustavad registerpandi lõppemise regulatsiooni tööstusomandi valdkonnas.

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus (TÕAS (§ 31 (2)): „*Pant kustutatakse registrist pandiga tagatud nõude lõppemisel või pandist loobumisel. Pandist loobumisel kohaldatakse tööstusomandi pantimise kohta sätestatud, arvestades kande olemusest tulenevaid erisusi*“.

Kaubamärgiseadus:

- 1) Pant lõpeb pandiga tagatud nõude lõppemisel või kui pandipidaja pandist loobub (§ 26);
- 2) Registerpandi kohta tehtud kande kustutatakse registrist pandiga tagatud nõude lõppemisel või pandist loobumisel (§ 50⁶ (6)).

Tööstusomandi seadused seostavad pandi lõppemise pandiga tagatud nõude lõppemisega. Asjaõigusseadus sätestab jällegi, et „*Registerpant ei eelda tagatava nõude olemasolu*“.¹²⁸ Asjaõigusseaduse kommentaarides selgitatakse, et kuna registerpant ei eelda tagatava nõude olemasolu, siis tuleb see lugeda mitteaktsessorseks tagatiseks. Registerpant võib tekkida küll tagatava nõudeta, kuid selle ulatuse määrab tagatavast nõudest sõltumatu registerpandi rahaline suurus (pandisumma).¹²⁹

Õiguskirjanduses on seejuures asunud seisukohale, et registreeritud tööstusomandi pantimine peaks vähemalt tekkimise, püsimise ja suuruse osas olema mitteaktsessorne, mis tähendab, et

¹²⁷ U. Volens. Asjaõigusseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 325.

¹²⁸ AÕS § 297 (3).

¹²⁹ U. Volens. Asjaõigusseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 300.

see ei lõpe koos tagatava nõudega. Tööstusomandi eriseadused mitteaktsessoorsusest siiski ei lähtu ning registreeritud tööstusomandi pant tuleb lugeda kehtiva õiguse kohaselt aktsessoorseks. Tegemist on ilmse ja lubamatu vastuoluga, mis tekitab küsimuse kohaldatava regulatsiooni osas, kui ei kohaldata registerpandi süstemaatilist „alustala“.¹³⁰

Tuginedes eelnevale leiavad analüüsi autorid, et tööstusomandi registerpant peaks olema mitteaktsesoorne.

Tööstusomandi registerpandi lõppemise osas tuleks lähtuda asjaõigusseaduse § 299¹ (1) regulatsioonist, mille kohaselt „Registerpant lõpeb registerpandiga koormatud eseme omaja ja pandipidaja kokkuleppel ning registerpandi kohta tehtud kande kustutamisel“.

Esialgne järeldus: registerpandiga peaks saama pantida registreeritud tööstusomandit (patenti, kaubamärki, tööstusdisaini), mitte aga registreerimistaotlust. Registerpandi tekkimise eelduseks on pandi seadmise kokkulepe ja registrikanne. Tulenevalt praktilistest vajadustest, mida eeldab registripidamine, peaks pandileping olema kirjalik. Sisunõuete osas saab lähtuda tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadusest. Tööstusomandi registerpant peaks olema mitteaktsesoorne ning selle lõppemine lähtuma asjaõigusseaduse üldregulatsioonist (pant lõppeb pantija ja pandipidaja kokkuleppel registrist kustutamisega).

3.1.2 Mitme tööstusomandi eseme pant ja omanikupant

Justiitsministeeriumi küsimused:

1) Kas pandi seadmine peaks olema võimalik ka mitmele tööstusomandi esemele korraga (nn ühispan)? Missugused peaksid olema erisused ühispani korral, sh nõude pandi arvelt rahuldamise osas?

2) Kas seaduses tuleks ette näha omanikupandi võimalus? Millal peaks omanikupandi seadmine olema võimalik?

Aktsessoorse pandi puhul eksisteerib nõude ja pandi vahel tihe seos, seetõttu ei ole põhjendatud nõude jagamine mitme pandi vahel ega ka ühispani seadmine. Juhul aga kui tööstusomandi pant kujundada mitteaktsessoorsena, võib otstarbekas olla ka ühispani seadmise võimalikuks tegemine.

Kui asjaõigusseaduse algteksti kohaselt kohaldata registerpandile käsipandi sätteid (AÕS § 298), siis 01.07.2003 kuni 01.10.2009 nägi AÕS § 298 ette, et registerpandile kohaldatakse hüpoteegi kohta sätestatud, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. See tähendab muu hulgas, et registerpant muudeti mitteaktsessoorseks; samuti oli võimalik (sh ka tööstusomandile) seada ühispani (AÕS § 359) ning omanikupanti (AÕS § 328).

¹³⁰ Kõve, V. (2009). Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Juhendaja prof. Irene Kull, lk. 241-242. Arvutivõrgus: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/8251/kovevillu.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (13.5.2022).

01.10.2009 jõustus asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse¹³¹ toimel AÕS § 298 uus redaktsioon, mille lg 1 näeb nüüd ette, et registerpandile kohaldatakse laeva asjaõigusseaduse III osa 1. peatükis laevahüpoteeği kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti. Kirjeldatud muudatuse eesmärk oli õigusliku olukorra selgemaks muutmine ja rakenduspraktika ühtlustamine, kusjuures AÕS § 298 muutmist põhjendati seaduseelnõu seletuskirjas sellega, et laevahüpoteeği kujundamisel on rohkem arvesse võetud laeva kui liikuva asja omapära.¹³² Uuendatud redaktsioonis loetleb AÕS § 298 lg 2 laeva asjaõigusseaduse sätted, mida registerpandi puhul ei kohaldata – nende sätete hulgas on ka ühishüpoteeği puudutavad normid. Ühishüpoteeği seadmise võimaluse kaotamist põhjendati seaduseelnõu seletuskirjas järgmiselt: „Teatud laevahüpoteeği omadused ei sobi registerpandiga. Selliseks sobimatuks omaduseks on näiteks ühishüpoteeği eeskujul kasutatav ühisregisterpant. Ühisregisterpandi kasutamist ei soovitata tehnilistel põhjustel: ühishüpoteeği registrisse kandmine eeldab keerukat tehnilist (ka õiguslikult) lahendust, mille loomine on ebaotstarbekas, kuna ühishüpoteeğiga sarnast tulemust aitab saavutada ka ühe nõude tagamiseks mitme hüpoteeği seadmine. Sellisel põhjustel on välja jäetud laeva asjaõigusseaduse §-d 16, 60, 61, 62 ja 63.“¹³³

Ülaltoodu tähendab ühtlasi seda, et alates 01.10.2009 ei võimalda Eesti õigus seada tööstusomandile ühispani. Tööstusomandi (nt patendi või kaubamärgi) täpse rahalise väärtuse kindlakstegemine on praktikas sageli keerukas¹³⁴ (erinevalt nt registrisse kantud mootor- või õhusõidukist); ühispani seadmise võimalus aitaks seda probleemi leevendada ning paremini kaitsta pandipidaja huve ja seeläbi muuta tööstusomandit tagatisena atraktiivsemaks.

Sellest tulenevalt leiavad käesoleva analüüsi autorid, et seadusandjal oleks otstarbekas võimaldada mitmele tööstusomandi esemele ühispani seadmine. Ühispani sisuks on pandipidaja õigus rahuldada ühispaniga tagatud nõue iga tööstusomandi eseme arvel, sealjuures on tal valikuõigus, kas realiseerida nõude rahuldamiseks kõik või ainult mõned ühispaniga tagatud nõuded. Ühtlasi tähendab see, et registrisse tehtavas pandi kandes peab kajastuma nii see, et tegemist on ühispaniga kui ka see, millised muud tööstusomandi esemed on selle ühispaniga koormatud.

AÕS § 298 lg 2, mis välistab registerpandi puhul teatavad laeva asjaõigusseaduse sätted, ei nimeta LAÕS § 18 (omanikuhüpoteeğ), seega on kehtiva õiguse kohaselt võimalik tööstusomandile seada omanikupanti. Kuivõrd tööstusomandi eriseaduste analüüsist ilmneb, et tööstusomandi pant on aktseessoorne (vt nt TÕAS § 31 lg 2; KaMS §26), siis ei ole omanikupandi seadmine täna praktikas teostatav.

¹³¹ Vt asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, - RT I 2009, 30, 178.

¹³² Asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 1. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/dd9df35a-fd73-5576-f380-84825ebd9933/Asja%C3%B5igusseaduse,%20lennundusseaduse%20ja%20tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ning%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (15.05.2022).

¹³³ Asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 3. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/dd9df35a-fd73-5576-f380-84825ebd9933/Asja%C3%B5igusseaduse,%20lennundusseaduse%20ja%20tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ning%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (15.05.2022).

¹³⁴ see on praktikas sageli põhjuseks, miks tööstusomandi panti tagatisena väga palju ei kasutata.

Omanikupandi kaudu saab omanik reserveerida endale etteulatavalt võimaluse saada krediiti varasemal järjekohal oleva pandi tagatisel.¹³⁵ Juhul kui tööstusomandi pant kujundada ümber mitteaktseessorseks, oleks omanikupandi seadmine praktikas võimalik ning selline võimalus tasuks säilitada. Kuivõrd muude tehingute (tööstusomandi eseme üleandmine, pandi seadmise kokkulepe) puhul on otstarbekas lähtuda kirjaliku vormi nõudest, on põhjendatud ka põhimõte, et omanikupandi kohta registrikande tegemise aluseks on omaniku sellekohane kirjalik avaldus.

Esialgne järeldus: põhjendatud on võimaldada tööstusomandi puhul nii ühispani kui omanikupandi seadmist.

3.2 Pandi registrikande õiguslik tähendus ja registrisse kantavad andmed

Justiitsministeeriumi küsimused:

3) Milline peaks olema (tulevase) pandipidaja jaoks tööstusomandi registrite õiguslik tähendus tööstusomandi eseme omanikku ja varasemaid pante puudutavate kannete osas?

2) Milline teave pantide kohta tuleks kanda tööstusomandi registritesse? Milline peaks olema selle teabe õiguslik tähendus?

Tööstusomandi registrite õiguslik tähendus ei ole aktuaalne üksnes registerpandi seisukohalt. Tegemist on põhimõttelise ja kontseptuaalse teemaga, mis omab näiteks tähendust ka tööstusomandi üleandmisel ja litsentseerimisel.

Tööstusomandi käibe seisukohalt on oluliseks küsimuseks, kas tööstusomand läheb üle tehingu alusel või registrikandega. Kehtivate tööstusomandi eriseaduste regulatsioon ei ole siin ühtne. Patendiseadus loeb patendi teisele isikule üle läinuks tehingu järgi määratud ülemineku päevast.¹³⁶ Tööstusdisaini kaitse seadus tugineb sarnasele lähenemisele.¹³⁷ Kaubamärgiseadus aga lähtub registripõhisest üleminekust¹³⁸: „Registreeritud kaubamärgi võõrandamine või üleminek jõustub vastava muudatuse registrisse kandmise kuupäeval“.¹³⁹

Minemata siinkohal sügavuti teemaga, kas eelistada registripõhist või registrivälist tööstusomandi üleminekut (mõlemal on oma tugevused ja nõrkused), eelistavad käesoleva analüüsi autorid lähtuda tööstusomandi seadustiku eelnõu lähenemisest, mille kohaselt „Registrisse kantud tööstusomandi üleminek loetakse kolmanda isiku suhtes kehtivaks üksnes juhul, kui üleminek on kantud tööstusomandi registrisse. Kui isik omandab tööstusomandi registritele tuginedes heauskselt tööstusomandi eseme, loetakse tööstusomandi register tema suhtes õigeks“.¹⁴⁰

¹³⁵ Vt ka V. Kõve.. Asjaõigusseaduse § 328 kommentaarid, - P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertsandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 526.

¹³⁶ PatS § 45 (7).

¹³⁷ TDKS § 73 (6).

¹³⁸ KaMS § 18 (3).

¹³⁹ Tegelikult ei ole kaubamärgiseaduse vastav säte kõige õnnestunud, sest sellest ei tulene otseselt, mida tähendab võõrandamise jõustumine. Üldise eraõigusliku lähenemisega ei oleks kooskõlas lähenemine, mille kohaselt pooltevaheline kaubamärgi võõrandamise leping ei kehti ilma registrikandeta.

¹⁴⁰ ToS § 13 (3).

Kehtiv tööstusomandi regulatsioon võimaldab seada registerpante erinevatele järjekohtadele. Registerpandi järjekoha üldine regulatsioon tuleneb asjaõigusseaduse §-st 300, mis sätestab järgmised põhimõtted:

- 1) Registerpandi järjekoht määratakse registrisse kandmise ajaga;
- 2) Kui ühele ja samale esemele seatud pantide registreerimise avaldused on esitatud üheaegselt, antakse neile üks ja sama järjekoht ning see kantakse vastavasse registrisse;
- 3) Eelnevat ei kohaldata, kui asjaosalised on kokku leppinud teistsuguses järjekohasuhtes ja niisuguse kokkuleppe kohta on tehtud kanne registrisse;
- 4) Registerpandi eseme omaja ja pandipidaja poolt registerpandi seadmisel sõlmitud kokkulepe, mille kohaselt registerpandi eseme omajal on õigus seada registerpandi esemele registerpandist järjekohas eespool asuv kindlaksmääratud ulatusega õigus, on kehtiv vaid juhul, kui selle kohta on tehtud kanne registrisse.

Registerpandi järjekoha muutmise osas viitab AÕS § 300 (4) asjaõigusseaduse §-le 60, mis registerpandile kohaldatuna sisaldab järgmisi põhimõtteid:

- 1) Registerpandi järjekohta võib muuta, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti;
- 2) Järjekoha muutmiseks on nõutav nende isikute kokkulepe, kelle õiguste järjekoht muutub, ja vastava kande tegemine registrisse;
- 3) Kui muutmisel tagasiastunud õigus lõpeb, siis etteastunud õigus ei kaota selle tagajärjel järjekoha muutmise saadud kohta;
- 4) Järjekoha muutmise ei või kahjustada õigust, mille järjekoht on tagasiastuvate ja etteastuvate õiguste vahel.

Registerpandi järjekoha muutmise protseduuri reguleerib ka kaubamärgiseadus: „*Registerpandi järjekoha muutmiseks esitatakse avaldus koos nende isikute kokkuleppega, kelle õiguste järjekoht muutub, ja tasutakse riigilõiv*“.¹⁴¹

Tööstusomandi ülemineku puhul peaks registreeritud pant (sarnaselt litsentsiga) jääma püsima ning minema üle tööstusomandi uuele omanikule, sest viimasel oli võimalus sellest teadlikuks saada. Mõnevõrra keerulisem on olukord, kui tööstusomand ei lähe üle vabatahtlikult, vaid vaidluse tulemusena. Taoline olukord võib olla siis, kui näiteks kolmas isik on leiutise või disaini selle tegelikult autorilt ebaseaduslikult omastanud ja taotlenud enda nimele tööstusomandi registreerimist. Patendiseaduse kohaselt on leiutise autor füüsiline isik, kes oma leiundustegevusega on leiutise loonud (§ 13) ning autoril ja tema õigusjärglasel on õigus taotleda patenti ja saada patendiomanikuks (§ 12). Isik, kes arvab, et patent peaks kuuluma temale, saab alustada menetlust. Kui leiab kinnitust asjaolu, et patent peaks kuuluma temale, siis „*on isikul õigus kas registreerida patent muutmata kujul või muudatustega oma nimele või patent tühistada*“.¹⁴² Siinkohal tekib küsimus, kas registreeritud pant peaks samuti üle minema. Oma olemuselt on tegemist varastatud asja pantimisega. Asja asemel on tööstusomand.

Huvitava lahenduse pakub siinkohal Läti tööstusomandi õigus. Läti tööstusdisaini seaduse § 41 (3) kohaselt ei mõjuta disaini üleandmine ja litsentsilepingu sõlmimine kolmandale isikule varem antud litsentsi. Siiski, kui isik esitab kohtusse hagi disainilahenduse õiguse tunnustamiseks, võib ta taotleda ka varem antud litsentside ja disainilahenduse koormiste

¹⁴¹ KaMS § 50⁶ (5).

¹⁴² PatS § 49 (1).

kehtetuks tunnistamist.¹⁴³ Läti patendiseaduse § 50 (4) sätestab sarnase regulatsiooni. Analüüsi autorid leiavad, et tegemist on olulise õiguspoliitilise otsusega, mida võiks kaaluda tööstusomandi pandi- ja litsentsiregulatsiooni reformimisel.

Asjaõiguseadus § 297¹ sätestab seoses registrisse kantavate andmetega järgmise põhimõtte: „*Registerpandi kohta kantakse registrisse ainult seadusega sätestatud andmed*“. Asjaõiguseaduse kommentaarid selgitavad antud sätte eesmärki järgmiselt: „*Säte näeb ette põhimõtte, et registerpandi kohta kannete tegemine ei ole n.ö meelevaldne, vaid registerpandi kohta saab vastava eseme kohta peetavasse registrisse kanda üksnes selliseid andmeid, mille sissekandmine tuleneb seaduses. Sellega välditakse eelkõige võimalikku ebaselgust kandereeglite kohaldamisel võlaõiguslikele kokkulepetele, mille kehtivus kandest ei sõltu. Nii tagatakse piiratud asjaõiguste numerus clausus'e põhimõtte järgimine, vältides väljamõeldud registerpandiga käibes segaduse tekitamist [...] Sätte eesmärk on tagada, et registerpant oleks sama tugev ja usaldusväärne kui hüpoteek [...] Vastava pandieseme kohta peetavasse registrisse ei saa ka omal soovil kanda igasuguseid andmeid või nt viiteid lepingule*“.¹⁴⁴

Tööstusomandi vastav regulatsioon tuleneb tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse §-st 31 (1): „*Tööstusomandi eseme pandiga koormamise korral kantakse registrisse pandipidaja andmed, pandi rahalise väärtuse suurus, nõude suurus ja täitmise tähtaeg*“. Tööstusomandi pandi registreerimist reguleerivad ka tööstusomandi eriseadused (vt nt KaMS § 50⁶. Pandi registrisse kandmise taotlemine). Pandi registrisse kandmise norme on ka tööstusomandi määrustes (vt kaubamärgimäärus¹⁴⁵ § 30). Asjaõiguseaduse kommentaarides on juhitud tähelepanu asjaolule, et registrisse kantavate andmete loetelu peaks tulenema seadusest, mitte määrusest. Samas ei tohiks kandesse märgitavate andmete määramine ministri määrusega omada mõju registerpandi kehtivusele.¹⁴⁶

Esialgne järeldus: üldjoontes on registerpandi järjekohtade küsimus reguleeritud. Otseseid põhjuseid regulatsiooni põhjalikuks muutmiseks analüüsi autorid ei tuvastanud. Registrisse kantavad andmed peab sätestama seadus (mitte määrus). Pooled ei saa sinna endale sobivat infot lisada.

3.3 Panditud tööstusomandi eseme omaniku piirangud

3.3.1 Üldine teemakäsitlus

Justiitsministeeriumi küsimused:

1) Millised peaksid olema panditud tööstusomandi eseme omanikule seatud piirangud ja kohustused seoses panditud tööstusomandi eseme kasutamisega?

¹⁴³ Law on Designs § 41 (3): „*The transfer of a design to another person (Section 42) and the issuance of a licence (Section 43) shall not concern the licences that have been issued to the third persons before. Nevertheless, if a person brings an action in court regarding the recognition of the right to a design, such person may also request that the previously granted licences and the encumbrances of the design are declared invalid, insofar as they do not apply to or impose unjustified obligations on the successor in title*“.

¹⁴⁴ U. Volens. Asjaõiguseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõiguseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 306-307.

¹⁴⁵ Kaubamärgimäärus. - RT I, 10.01.2012, 12 ... RT I, 28.06.2019, 2.

¹⁴⁶ U. Volens. Asjaõiguseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõiguseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 307.

- 2) Kas ja milliseid kohustusi tuleks panditud tööstusomandi eseme omanikule kehtestada, tagamaks panditud eseme (jätkuv) kehtivus ja väärtuse säilimine?
- 3) Milliseid piiranguid tuleks seada panditud tööstusomandi eseme omanikule seoses selle käsutamisega (sh võõrandamine, koormamine täiendavate pantidega, tööstusomandi esemest loobumine, selle jagamine)?
- 4) Millised peaksid olema pandipidaja õigused ja kohustused seoses panditud tööstusomandi esemega? Samuti, millised õigused peaksid pandipidajal olema, et ennetada panditud tööstusomandi eseme väärtuse vähenemist?

Pandipidaja huvides on, et pandi kehtivuse ajal panditud eseme väärtus ei väheneks ning pandipidaja olukord ei halveneks. Samas peavad olema tagatud ka pantija huvid. Seda rõhutab ka AIPPI resolutsioon, pakkudes välja järgmised seadusandlikud miinimumpõhimõtted pantija ja pandipidaja õiguste tagamiseks¹⁴⁷:

- 1) Pantija peaks olema vastutav tööstusomandi kehtivuse (*maintenance*) ja kaitse (*defence*) eest;
- 2) Pantijal peaks olema õigus panditud tööstusomandit üle anda (loovutada). Seejuures peab pandipidaja pant säilima. Pantija peab tööstusomandi üleandmisest pandipidajat informeerima;
- 3) Pantijal peab olema võimalus takistada tööstusomandi kehtivuse lõppemist kehtivusaja pikendamata jätmise tõttu (*lapse*) ning ainuõiguse tühistamiseks ja lõppenuks tunnistamiseks korral. Pandipidajat tuleb informeerida kehtivuse lõppemisest (*pending lapse*) ning pandipidajal peaks olema õigus maksta kehtivusaja pikendamise lõiv ning sekkuda tühistamise või lõppenuks tunnistamise menetlusse;
- 4) Pantijal peab säilima õigus kasutada oma tööstusomandit. Pantijal on samas üldine kohustus mitte takistada tööstusomandi õiguste jõustamist (*not to jeopardise the enforcement*);
- 5) Pandipidajal puudub õigus alustada panditud tööstusomandi õiguste rikkumisel õiguskaitsemenetlust (*standing to sue for infringement*) või nõuda osa kahjuhüvitise summast, kuni pandiga tagatud lepingut ei ole rikutud (*prior to any event of default*).

Teoreetiliselt saab antud kohustused ja õigused näha ette ka lepingus, kuid muutmaks tööstusomandi kasutamist tagatisena atraktiivsemaks, võiks miinimumõigused ja kohustused tuleneda seadusest. Konkreetse õiguse ja kohustuse sätestamisel saab hinnata, kas see peaks olema dispositiivne või imperatiivne.

Parimaid variante oleks nimetatud õigused ja kohustused näha ette tööstusomandi seadustiku eelnõu üldosas selliselt, et need laienevad kogu registreeritud tööstusomandile. Sama tulemus on võimalik saavutada ka tööstusomandi eriseaduste muutmisega.

3.3.2 Tööstusomandi kehtivuse pikendamine

Erinevalt asjaõiguslikust omandist on tööstusomand reeglina tähtajaline. Tähtajalisust omakoda saab tinglikult jagada absoluutseks ja suhteliseks. Nii näiteks kehtib patent 20 aastat

¹⁴⁷ AIPPI resolutsioon, lk. 2-3.

patenditaotluse esitamise kuupäevast arvates.¹⁴⁸ Kehtivuse säilitamiseks tuleb seejuures tasuda riigilõiv iga kehtivusaasta eest.¹⁴⁹ Patent kaotab kehtivuse ennetähtaegselt, kui kehtivusaasta riigilõiv on jäetud tasumata.¹⁵⁰

Kaubamärgi kaitsetähtaeg ei ole otseselt ajaliselt piiratud (selle lõppemine on seotud teatud õiguslike aluste olemasoluga), kuid ka kaubamärgi kehtivuseks tuleb tasuda riigilõiv.¹⁵¹ Kaubamärgiseaduse kohaselt kustutatakse kaubamärk registrist kuue kuu möödumisel kehtivusaja lõppemisest, kui ei ole nõutud kaubamärgi kehtivusaja pikendamist. Kustutamine jõustub tagasiulatuvalt kehtivusaja lõppemise kuupäeval.¹⁵²

Esialgne järeldus: Kui tööstusomand kustutatakse registris, siis ei säili ka tööstusomandile seatud pant. Seetõttu on pandipidajale¹⁵³ oluline, et kehtivusaja pikendamise lõivud saaks õigeaegselt tasutud. Ka pandipidajal endal peab olema õigus tasuda vajadusel riigilõiv pantija (tööstusomandi omaniku) eest.

3.3.3 Tööstusomandi käsutamise ja kasutamise vabadus

Tööstusomandi registerpandiga koormamine ei peaks tooma kaasa panditud tööstusomandi omanikule piiranguid tööstusomandi käsutamisel (eeldusel, et registerpant üleandmisel säilib) ja kasutamisel. Seda rõhutab ka AIPPI resolutsioon.¹⁵⁴ Laeva asjaõigusseaduse¹⁵⁵ § 28 (1) tuleneb, et registerpandiga koormatud eseme omaniku loobumine õigusest koormatud eset võõrandada või täiendavalt koormata on kehtetu.

Kuni 2009 kehtinud asjaõigusseaduse § 305 nägi ette järgmise regulatsiooni: „*Registerpandiga koormatud eseme võõrandamiseks on nõutav pandipidaja nõusolek*“.¹⁵⁶ Õiguskirjanduses taolist lahendust kritiseeriti kui olulist „süsteemivastast“ kõrvalekallet, mis selle asemele, et võimaldada võõrandamisel pandi üleminekut, nõuab koormatud eseme võõrandamiseks pandipidaja nõusolekut.¹⁵⁷ Asjaõigusseaduse muutmise seadusega¹⁵⁸ tühistati see säte asjaõigusseadusest. Nimetatud seaduse seletuskirjas selgitati AÕS § 305 tühistamist järgmiselt: „*Asjaõigusseaduse viimase muudatusena (eelnõu § 1 p 6) tunnistatakse kehtetuks § 305, mille kohaselt on pandiga koormatud eseme võõrandamiseks vajalik pandipidaja nõusolek. Sellise nõusoleku küsimiseks ei ole mingit põhjust, sest registerpant ei lõpe pandieseme võõrandamisel ja uus omaja on kohustatud taluma pandipidaja õigust rahuldada oma nõue pandiga*

¹⁴⁸ PatS § 37 (1).

¹⁴⁹ PatS § 37 (2).

¹⁵⁰ PatS § 38 (1) p 1.

¹⁵¹ KaMS § 50 (1): „*Kaubamärgiomanik võib ühe aasta jooksul enne kaubamärgi õiguskaitse kehtivusaja lõppemist nõuda kehtivusaja pikendamist. Patendiametile esitatakse sellekohane avaldus ja tasutakse riigilõiv*“.

¹⁵² KaMS § 51 (1).

¹⁵³ Tegelikult ei ole see ainult pandipidaja probleem. Tööstusomandi säilimine võib olla sarnaselt aktuaalne ka litsentsisaajale, sest tööstusomandi lõppemisel kaotaks ka litsentsileping tähenduse.

¹⁵⁴ AIPPI resolutsioon, lk. 3.

¹⁵⁵ AÕS § 298 näeb registerpandiga seoses ette laevahüpototeegi sätete kohaldamise, kui seadusest ei tulene teisiti.

¹⁵⁶ Asjaõigusseadus, - RT I 1993, 39, 590 ... RT I 2009, 37, 251.

¹⁵⁷ V. Kõve (2009). Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Juhendaja prof. Irene Kull, lk. 242. Arvutivõrgus: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/8251/kovevillu.pdf?sequence=5&isAllowed=y> (13.5.2022).

¹⁵⁸ Asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2009, 30, 178.

koormatud eseme arvel. Pigem tekitab AÕS § 305 probleeme, sest võib kaasa tuua võõrandamistehingu tühisuse ja seega koormata käivet tehingu kehtivuse ebaselgusega.¹⁵⁹

Kui asjaõigusseaduses leidis see probleem kohase lahenduse, siis tööstusomandi seadustes on nõusoleku küsimise kohustus säilinud. Tööstusdisaini kaitse seaduse piirab registerpandiga koormatud tööstusdisaini käsutamist sätestades järgmise regulatsiooni: „*Registerpandiga koormatud tööstusdisainilahenduse üleandmisel lisatakse avaldusele pandipidaja kirjalik nõusolek*“.¹⁶⁰ Sarnane regulatsioon on ka kaubamärgiseaduses: „*Registerpandiga koormatud kaubamärgi võõrandamise korral lisatakse avaldusele pandipidaja kirjalik nõusolek*“.¹⁶¹

Tööstusomandi registerpandi eesmärgiks ei saa olla tööstusomandi käsutamise piiramine. Erinevalt tööstusomandist loobumisest, selle kaitseulatuse piiramisest ja jagamisest, ei kahjusta tööstusomandi eseme üleandmine pandipidaja huve, sest registerpant läheb uuele omanikule üle.¹⁶² Analüüsi autorid on seisukohal, et tööstusomandi pandi uue regulatsiooni väljatöötamisel võiks kaaluda pandipidaja nõusoleku nõude kaotamist. Olukord on siin analoogne registreeritud litsentsilepinguga. Nii pandipidaja kui litsentsisaaja huvides on, et nende õigus ei lõpeks. See ei tähenda, et neil peaks olema võimalus otsustada tööstusomandi üleandmise üle. Tööstusomandi seadustiku eelnõu ei näe samuti ette pandipidaja või litsentsisaaja õigust vetostada tööstusomandi üleandmine.

Analoogse küsimuse võib tõstatada seoses pandi üleandmisega. Asjaõigusseaduse § 300³ kohaselt „*Registerpandi üleandmiseks on vaja pandipidaja kirjalikku nõusolekut ja kannet registris*“. Asjaõigusseaduse kommentaarides on selgitatud, et „*Registerpant on rangelt seotud registriga ja registripandi loovutamise regulatsioon on imperatiivne [...] Registerpandi loovutamise kohustus tuleneb eelduslikult tagatud nõude loovutamisest (VÕS § 167 lg 1), st nõude loovutamise kohustustehing on reeglina ka registerpandi loovutamise võlaõiguslikuks causa'ks. Juhul kui tegemist on nõudega seotud registerpandiga, läheb registerpant üle koos nõude loovutamisega VÕS § 167 lg 1 alusel*“.¹⁶³ Asjaõigusseadus kommentaarides on toodud ka välja, et pandieseme omaja õigusi nõude loovutamine või registerpandi üleandmine ei mõjuta, sest ta saab esitada samu vastuväiteid, mis varemgi.¹⁶⁴

Sarnaselt tööstusomandi üleandmisega võib tõstatada küsimuse panditud tööstusomandi omaniku õiguses tööstusomandi suhtes sõlmida litsentsilepinguid. Analüüsi autorid on seisukohal, et panditud tööstusomandi omaniku õigus sõlmida litsentsilepinguid ei peaks olema piiratud. Pooled võivad selles lepinguliselt kokku leppida.

¹⁵⁹ Asjaõigusseaduse, lennundusseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 2009. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/dd9df35a-fd73-5576-f380-84825ebd9933/Asja%C3%B5igusseaduse,%20lennundusseaduse%20ja%20tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ning%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (13.5.2022).

¹⁶⁰ TDKS § 73¹ (5).

¹⁶¹ KaMS § 50¹ (4).

¹⁶² Läti mudeli puhul on pandipidaja nõusoleku nõue arusaadav, kuna panditud tööstusomandi üleandmine tähendab pandiõiguse lõppemist. Eesti mudel võiks olla see, et omaniku vahetus registerpanti ei mõjuta.

¹⁶³ U. Volens. Asjaõigusseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 339.

¹⁶⁴ U. Volens. Asjaõigusseaduse § 297 kommentaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 343.

Kui registreeritud litsentsileping eksisteeris enne tööstusomandi pantimist, siis peaks see jääma kehtima ka pandiõiguse realiseerimisel, sest pandipidaja sai sellega arvestada. Kui litsentsileping sõlmiti ja registreeriti pärast tööstusomandi pantimist, siis peaks pandi realiseerimisel saama kustutada hilisema litsentsilepingu kande ning see ei oleks siduv tööstusomandi uuele omanikule. Samas võib uus omanik sellega nõustuda.

Pandiõiguse eesmärgiks ei saa olla ka tööstusomandi kasutamise piiramine. Ka panditud tööstusomandit peaks selle omanik saama kasutada. Näiteks peaks kaubamärgi omanik saama ka panditud kaubamärgi puhul sellega tähistada oma kaupu ja teenuseid. Pandipidaja huvides on, et panditud kaubamärgi puhul ei oleks kaubamärgi kasutamine mitte pantija õigus, vaid kohustus. Selline kohustus tuleneb ka kaubamärgiseadusest.¹⁶⁵ Pandiõiguse sisu võrab kokku asjaõiguseaduse § 302 (1) järgmiselt: „*Kui registerpandiga tagatud nõuet ei täideta, on pandipidajal õigus nõuda sundtäitmist sundenampakkumise teel*“.

Esialgne järeldus: registerpandiga panditud tööstusomandi eseme üleandmiseks ei pea olema vajalik pandipidaja nõusolek. Pandipidaja huvid on tagatud seeläbi, et registerpandiga panditud tööstusomandi üleandmisel läheb üle ka pant. Litsentsileping, mis on sõlmitud varem kui tööstusomandi pantimine, peaks pandi realiseerimisel jääma kehtima. Litsentsileping, mis on sõlmitud ja registreeritud pantimisest hiljem ei peaks olema siduv pandi realiseerimisjärgsele uuele omanikule. Pant ei peaks takistama tööstusomandi kasutamist.

3.3.4 Tööstusomandist loobumise piiramine

Tööstusomandi seadustiku eelnõu § 14 (2) sätestab üheselt: „*Tööstusomandist ei saa loobuda, selle eset jagada ega selle kaitseulatust piirata, kui puudub panditud tööstusomandi korral pandipidaja või tööstusomandi registrisse kantud litsentsi korral litsentsisaaja kirjalik nõusolek*“. Analüüsi autorid toetavad seda lähenemist.

Kehtivates tööstusomandi eriseadustes ei ole see põhimõte läbivaldt sätestatud. Kõige selgemalt tuleneb see kaubamärgiseadusest, mille kohaselt „*Kaubamärgist ei saa loobuda, kui see on koormatud pandiga või arvatud pankrotivara hulka või selle suhtes kehtib litsents või käsutamise keelumärge*“.¹⁶⁶

Patendiseadus ei ole nii selge. Selle kohaselt „*Patendiomanik võib oma õigused käesolevas seaduses sätestatud korras täielikult või osaliselt teisele isikule üle anda, nendest loobuda või patendi pantida. Patendiõigused võivad üle minna patendiomaniku õigusjärglasele tingimusel, et registreering patendiregistris on kehtiv*“.¹⁶⁷

Tööstusdisaini kaitse seadus samuti ei piira üheselt disainist loobumist registerpandi olemasolul. TDKS § 77 (2) punkt 1 sätestab: „*Tööstusdisainilahenduse omaniku õigused lõpevad enne käesoleva seaduse §-s 56 sätestatud tähtpäeva kui omanik loobub tööstusdisainilahenduse omaniku õigustest oma õigusi kellelegi üle andmata*“.

¹⁶⁵ KaMS § 17 (1): „*Kaubamärgiomanik on kohustatud registreeritud kaubamärki tegelikult kasutama registreeringus märgitud kaupade ja teenuste tähistamiseks*“. Kaubamärgi võib lõppenuks tunnistada, kui seda ei ole pärast registreeringu tegemist mõjuva põhjuseta viie järjestikuse aasta jooksul kasutatud (KaMS § 53 (1) punkt 3).

¹⁶⁶ KaMS § 19 (3).

¹⁶⁷ PatS § 14 (2¹).

Esialgne järeldus: tööstusomandi omaniku õigus loobuda oma tööstusomandist peab olema piiratud juhul, kui tööstusomand on koormatud pandiga. Tööstusomandist võib loobuda pandipidaja kirjaliku nõusoleku olemasolul.

3.3.5 Pandipidaja õigus alustada tööstusomandi rikkumisel kohtumenetlust

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus § 2 (3) sätestab järgmise olulise tööstusomandi kaitsmise põhimõtte: „*Mitte kellelgi ei ole õigust ilma omaniku nõudeta või tema teadmata ja nõusolekuta algatada teise isiku vastu väärteo või kuriteo menetlust omaniku ainuõiguse kaitseks või esitada kahjunõuet ainuõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks*“. Printsibiina on see õige, kuid õigusrikkumisele reageerimata jätmine kahandab tööstusomandi väärtust, mille vältimine on oluline lisaks omanikule ka teiste õigustatud isikute jaoks (litsentsisaaja, pandipidaja).

Siinkohal võib tuua paralleeli litsentsisaaja ja pandipidaja vahel. Kaubamärgiseadus § 57 (3) sätestab põhimõtte, mille kohaselt „*Ainulitsentsisaaja võib pärast kaubamärgiomanikule teate saatmist ainuõiguse rikkumise kohta hagi esitada ka kaubamärgiomaniku nõusolekuta, kui kaubamärgiomanik ei ole mõistliku aja jooksul ise hagi esitanud*“. Analoogse õiguse annab pandipidajale Soome kaubamärgi seaduse § 39, mille kohaselt „*Pandipidaja võib algatada kaubamärgiõiguse rikkumise asjas kohtumenetluse, kui kaubamärgi omanik ei võta kaubamärgi rikkumise kohta meetmeid mõistliku aja jooksul pärast kaubamärgiõiguse rikkumise kohta teabe saamist või kui ei ole kokku lepitud teisiti*“.

Litsentsisaaja ja pandipidaja hagemisõigus on eraldi ulatuslik teema, mis väärrib põhjalikku ning analüüsi. Samas on oluline siinkohal see teema siiski ära markeerida. Loomulikult võib taolisi asju ka lepinguga kokku leppida, kuid kui eesmärgiks on muuta tööstusomandi pant atraktiivseks, siis võiks ka seaduses olema taoline dispositiivne regulatsioon.

Prantsuse õigust puudutavas analüüsis tuuakse välja, et pantija üldiseks kohustuseks on säilitada pandiese. See tähendab ka sammude astumiseks kolmandate isikute vastu, kes ohustavad panditud intellektuaalset omandit. Seetõttu peab pantija kaitsma intellektuaalset omandit erinevates menetlustes. Üldine pandi säilitamise kohustus võib tähendada ka hagi esitamist, kui tegevustus vähendaks pandi väärtust.¹⁶⁸

Spetsiifilised küsimused võivad tõusetuda ka kaubamärgiõiguse kontekstis. Nimelt näeb kaubamärgiseadus ette, et iga isik võib nõuda kaubamärgi lõppenuks tunnistamist, kui „*kaubamärk on kaubamärgiomaniku tegevuse või tegevusetuse tulemusena muutunud tavapäraseks tähistuseks nende kaupade ja teenuste osas, mille suhtes ta on registreeritud*“.¹⁶⁹ Muuhulgas tähendab see seda, et kaubamärgi omani ei tohi kaubamärki kasutada kauba üldnimetusena ning peab reageerima, kui kolmas isik seda teeb. Prantsuse õigust puudutavas küsimustiku on näiteks selgitatud, et kui pandi esemeks on kaubamärk, siis pandieseme säilitamise kohustus nõuab pantijale teha kõik, mis võimalik, et kaubamärk ei üldnimestuks.¹⁷⁰

Esialgne järeldus: võiks kaaluda pandipidajale õiguse andmist alustada kohtumenetlust tööstusomandi rikkumisel, kui tööstusomandi omanik ei ole seda pärast teavitamist mõistliku aja jooksul teinud. Alternatiivina võib näha seaduses ette pantija kohustuse jõustada

¹⁶⁸ Prantsuse küsimustik, lk. 13.

¹⁶⁹ KaMS § 53 (1) punkt 1.

¹⁷⁰ Prantsuse küsimustik, lk. 13.

intellektuaalse omandi õigusi. Selline kohustus võiks tuleneda pantija üldisest kohustusest säilitada pandiese.

3.4 Panditud tööstusomandi eseme realiseerimine

Justiitsministeeriumi küsimused:

8) Kuidas peaks toimuma pandiga tagatud nõude rahuldamine? Sealhulgas:

- milline peaks olema pandiga tagatud nõude ulatus?
- milliseid vastuväiteid peaks pandiga koormatud tööstusomandi eseme omanik saama pandipidaja vastu esitada?

Pandiga tagatud nõude rahuldamise osas kohaldub tööstusomandi puhul üldnormina AÕS § 302 ning tulenevalt AÕS §-s 298 sätestatust ka LAÕS §§ 37-42. Seega on nõude rahuldamist käsitlev normistik üsna põhjalik, reguleerides pandieseme realiseerimise viisi (sundenampakkumine – AÕS § 302 lg 1 ja lg 3 ning täitemenetluse seadustiku¹⁷¹ sätteid), nõuete rahuldamise järjekorda (lähtuvalt pantide järjekohtadest – AÕS § 302 lg 4 ja lg 5) ning vastuväiteid pandipidaja nõudele (LAÕS § 39).

Tööstusomandi eriseadustes pandiga tagatud nõuete rahuldamist eraldi ei reguleerita, välja arvatud KaMS § 25, mis aga võrreldes AÕS §-ga 302 midagi uut juurde ei anna, vaid pigem kordab asjaõigusseaduses sätestatut.

Arvestades kehtiva normistiku põhjalikkust, on olemasoleva regulatsiooni jätkuv kohaldamine (või uue regulatsiooni väljatöötamisel lähtumine mainitud regulatsioonis sätestatud põhimõtetest) käesoleva analüüsi koostajate hinnangul põhjendatud. Sealjuures tuleks arvestada, et seoses tööstusomandi ühispani lubamisega tuleks lisaks sätestada pandipidaja valikuõigus, kas realiseerida nõude rahuldamiseks kõik või ainult mõned ühispaniga koormatud tööstusomandi esemed.

Pandiga tagatud nõude sisu ja ulatus tuleneb esmajoones pandi seadmise kokkulepest. Seaduse kohaselt tagab registerpant kõiki põhinõudeid, mida on võimalik rahaliselt hinnata, sh nii tulevasi kui tingimuslikke nõudeid (AÕS § 279 lg-d 1-3). Pandiga tagatud kõrvalnõuetest nimetab seadus intressi (sh viivist) ja leppetrahvi (AÕS § 279 lg 4), menetluskulusid, asja müügiga seotud kulutusi ja pandipidaja poolt pandieseme säilitamiseks tehtud vajalikke kulutusi (AÕS § 279 lg 6). Sealjuures on LAÕS § 37 kohaselt intressi ja viivise nõuete ning võla sissenõudmise kulutuste ajaline ulatus piiratud kolme aastaga enne pandieseme müümist sundenampakkumisel.

Tööstusomandi eseme omaniku vastuväidete osas tuleb juhtida tähelepanu õiguskirjanduses¹⁷² viidatud asjaolule, et LAÕS § 39 ei kajasta piisava põhjalikkusega kõiki pantija vastuväiteid. Seepärast oleks tööstusomandi eseme omaniku vastuväidete sisustamisel otstarbekam lähtuda AÕS §-st 351, mis reguleerib kinnisasja omaniku vastuväiteid hüpoteegiga tagatud nõuete rahuldamise protsessis. See tähendab, et tööstusomandi eseme omanik saaks pandipidaja vastu esitada a) registrikandega seotud vastuväiteid või b) võlaõiguslikul alusel tuginevaid vastuväiteid. Näiteks võib võlaõiguslik vastuväide olla seotud sellega, et nõue, mille täitmiseks panditud eset soovitakse realiseerida, ei ole tekkinud (kas seetõttu, et pandi seadmise kokkulepe on tühine või ei ole pandi seadmise tingimus saabunud) või ei ole muutunud sissenõutavaks, on lõppenud vms.

¹⁷¹ Täitemenetluse seadustik, - RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 12.03.2022, 2.

¹⁷² U. Volens. Asjaõigusseaduse § 302 kommnetaarid. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, T. Puri (Koostajad). Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspanidiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2014, lk. 360.

Esialgne järelalus: olemasolev põhjalik regulatsioon tuleks säilitada, reguleerides lisaks täpsemalt pantija vastuväiteid ning sätestades ühispani korral pandipidaja valikuõiguse pandiga koormatud tööstusomandi esemete realiseerimise osas.

3.5 Tööstusomandi eseme pantimise ühtne regulatiivne raamistik

Justiitsministeeriumi küsimused:

1) Kas on põhjendatud näha ette erisusi pandi regulatsioonis eri seadustes eri tööstusomandi liikide lõikes (kaubamärk, leiutised (patent, kasulik mudel), tööstusdisainilahendus, mikrolülituse topoloogia)? Kui jah, siis milliseid?

2) Kas ja millises ulatuses saaks tööstusomandi seadustes (sh TÕAS, KasMS, KaMS, TDKS, PatS, MTKS) viidata AÕS-is (eelkõige registerpant) ja/või laeva asjaõigusseaduses (LAÕS) sätestatule? Kas tööstusomandi pandiga seonduvad erisused saab kehtestada eelnimetatud eriseadustes või on vaja muuta ka AÕS/LAÕS regulatsiooni?

Registerpandi üldregulatsioon tuleneb asjaõigusseadusest. Kehtivates tööstusomandi eriseadustes on regulatsiooni ulatus ja sisu ebaühtlane. Analüüsi autorid on seisukohal, et tööstusomandi liikide lõikes ei peaks pantimise regulatsioon erinema. Erinevalt praegusest olukorrast, kus mõni tööstusomandi seadus (nt kaubamärgiseadus) reguleerib ulatuslikumalt panti ning teistes tööstusomandi seadustes on regulatsioon olematu, peaks regulatsioon olema sarnase ulatuse ja detailsusastmega kõigis tööstusomandi seadustes. Eelistatavam ja lihtsam lahendus oleks liikuda edasi tööstusomandi seadustiku eelnõuga kui kõigi eriseaduste sarnane muutmine.

Lisaks seaduses olevale regulatsioonile, saavad pantija ja pandipidaja näha lepingus ette nende jaoks olulisi kohustusi (nt pandipidaja õigus alustada õiguskaitsemenetlust tööstusomandi rikkumise puhul).

Tööstusomandi seadustiku eelnõus tuleb sätestada tööstusomandi pantimisega seonduvad erisused.

Esialgne järelalus: tööstusomandi pantimise regulatsioon peaks olema ühtne kõigi tööstusomandi esemete lõikes. Ühtse regulatsiooni huvides oleks eelistatav liikuda edasi tööstusomandi seadustiku eelnõuga.

Juhul kui TOS-i ei lähiaastatel vastu võeta, siis on põhjendatud lähtumine järgmistest põhimõtetest:

- olemasoleva regulatsiooni korrastamisel lähtutakse võimalikult suures osas AÕS registerpandi sätetest (LAÕS-i sätted kohalduvad AÕS § 298 tõttu niikuinii, ainus erand on ühispani puudutav säte);
- eriseadustesse lisatakse normid, mis viitavad otse AÕS registerpandi sätetele, mille tulemuseks peaks olema mh üldine lähenemine, et tööstusomandi pant (nagu iga muu registerpant) on mitteaktssesoorne ning pandi tekkimise eelduseks on registrisse kande tegemine;
- eriseadustes reguleeritakse *expressis verbis* vaid neid aspekte, mida AÕS registerpandi sätteid ei kajasta (nt pandi seadmise kokkuleppe vorm).